ÖLÇME, DEĞERLENDİRME VE SINAV HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ
ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

11. Sınıf
FELSEFE

CEVAP ANAHTARI

FEL.11.1.1. Çevre ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme

FEL.11.1.1. Çevre ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme

a) Çevre ile ilgili felsefi soru ve problemleri açıklar.
b) Çevre ile ilgili felsefi soru ve problemleri hayatla ilişkilendirerek değerlendirir.

FEL.11.1.1

İNSAN VE DOĞA: BİRLİKTE YAŞAMANIN SORUMLULUĞU

İnsan-doğa ilişkisi ilkçağlardan beri süregelen bir ilişkidir. Sokrates gibi sorgulamadan, Descartes'in sepetindeki çürük elmaları elemeden dinginliğe kavuşamayacak dünya. Biz ve bizden sonrakiler için dünya nereden nereye geldi ve nereye gitmekte? Kendimize "Nereye bu gidiş?" diye sormadan bulduğumuz her cevabın sorumluluğu binecek üzerimize. Bu sorumluluğu üstlenmesi gereken insandır. Çünkü doğa insana karşı sorumlu değilken insan doğaya karşı sorumludur. Dengeyi kuracak olan insandır, doğa zaten kendi içinde kendi dengesini kurmaktadır. Öyleyse asıl soru şudur: İnsan, doğaya hükmeden mi olacaktır, yoksa onunla birlikte yaşamayı seçen mi?

Arıcı petekteki balın hepsini almaz, denizde tutulan balığın büyüklüğüne dikkat edilir, ırmaklar korunur; oduncu keseceği ağacın yaşını gözetir, çiftçi toprağı dinlendirir. Bütün bu davranışların ortak noktası, insanın doğadan aldığını sınırlandırma ve ona geri verme bilincidir. Bu tutum, insanın doğanın efendisi değil bir parçası olduğunu kabul ettiğini gösterir.

Peki, bu ölçülülük bilinci, modern insanın tüketim anlayışında hâlâ yaşıyor mu?
İnsan, yaşamını doğanın sunduğu imkânlar üzerinden kurmuştur. Ancak bilim ve teknolojideki ilerleme, bu bağımlılığı unutturarak insanı doğanın efendisi sanan bir bakışa dönüştürmüştür. Doğanın kendi başına değer taşıdığı anlayışının yerini, doğanın değerini insana sağladığı faydayla ölçen bir anlayış almıştır. Bugün yaşadığımız iklim değişikliği, kuraklık ve kirlenen ırmaklar, bu bakış açısının sonuçlarını göstermektedir. Asıl mesele, insanın kendini yeniden doğanın bir parçası olarak görebilmesidir. Yarına yaşanılabilir bir dünya bırakmanın en önemli yollarından biri, bireylerde ahlaki sorumluluk bilincinin oluşmasıdır.

(Derlenmiştir.)

1. "Doğanın kendi başına bir değeri var mıdır?" **sorusunu gerekçeli olarak açıklayınız.**

Doğanın kendi başına bir değeri vardır. Çünkü doğa insanın ihtiyaçlarını karşılayan bir kaynaktır. Ancak doğanın canlıların yaşamını sürdürdüğü bir bütün olduğu da unutulmamalıdır. Metinde insanın doğadan aldığını sınırlandırması ve ona geri vermesi gerektiği belirtilmektedir. Bu düşünce, doğanın değerinin tek başına insana sağladığı faydaya bağlı olmadığını göstermektedir.

2. "İnsanın çevreye karşı ahlaki sorumluluğu var mıdır?" **sorusunu gerekçeli olarak açıklayınız.**

İnsanın çevreye karşı ahlaki sorumluluğu vardır. Çünkü insan, yaşamını doğanın sunduğu imkânlara borçludur ve eylemleri diğer canlıları da etkiler. Metinde arıcının petekteki balın hepsini almaması ve çiftçinin toprağı dinlendirmesi, doğadan yararlanırken ölçülü davranmanın sorumluluk gerektirdiğini göstermektedir.

3. Çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamlarını sürdürdükleri doğal ve yapay ortamdır. Etik; doğru ve yanlış davranışları, ahlaki değerleri ve sorumlulukları inceleyen felsefe alanıdır. Bu doğrultuda 19. yüzyılın sonlarından itibaren sanayileşme ve çevre sorunlarının artmasıyla insanın doğaya karşı sorumluluklarını ele alan yeni etik yaklaşımlar gelişmiştir. Bunlardan biri de çevre etiğidir.

(Kısaltılmıştır.)

Buna göre çevre kavramı ile etik arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

Etik, insanın doğru ve yanlış davranışlarını değerlendirir. Çevre ise bu davranışların etkilediği yaşam alanıdır. Bu alan içinde insanın diğer insanlar dışında faklı canlılarla ve doğal çevreyle kurduğu ilişki de yer almaktadır. Dolayısıyla etiğin bu geniş kapsama alanı içinde insanların çevreyi koruması, doğal kaynakları bilinçli kullanması ve diğer canlılara saygı göstermesi etik sorumlulukları arasındadır. Bu nedenle çevrenin korunması ahlaki bir yükümlülük olarak değerlendirilir. Böylece ahlak ilkeleri olarak etik, çevre konusuyla birleşerek çevre etiği adı altında ortaya çıkar.

4. 19. yüzyılın sonlarından itibaren sanayileşme ve çevre sorunlarının artmasıyla insanın doğaya karşı sorumlulukları da artmıştır. Şöyle düşünelim: Sanayi Devrimi ile üretim artmış ve insanlar daha fazla ürün çeşitine ulaşabilmiştir. Örneğin bütçemize uygun istediğimiz renk ve modelde tişörtler, pantolonlar alabiliyor; bunları sıkça kullanabiliyoruz ancak bu tişörtlerin üretildiği bazı fabrikalar, kullandıkları kimyasal boyalar nedeniyle su kaynaklarını kirletebilmekte ve çevreye zarar verebilmektedir. Böylece şöyle bir açmaz ortaya çıkmaktadır: Bir yandan günlük yaşamımız için gerekli ürünlere ulaşmak isterken diğer yandan bu ürünlerin üretim sürecinin doğaya bir maliyeti olduğunu göz ardı edemeyiz.

Metindeki bu açmazı ortadan kaldırabilecek bir güce sahip olsaydınız, nasıl bir çözüm öneririniz? Çözüm önerinizi çevre etiği açısından gerekçeli olarak açıklayınız.

Eğer böyle bir güce sahip olsaydım, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ile doğanın korunması arasında bir denge kurmaya çalışırdım. Bunun için fabrikalarda çevreye zarar veren kimyasalların doğaya karışmasını önleyecek arıtma sistemlerini zorunlu hâle getirir, çevre dostu üretim teknolojilerinin kullanılmasını desteklerdim. Ayrıca geri dönüştürülebilir ve doğaya daha az zarar veren malzemelerin kullanımını teşvik ederdim. Çünkü çevreyi korumak devletlerin, üreticilerin ve tüketicilerin ortak sorumluluğudur. Böylece hem insanların ihtiyaçları karşılanabilir hem de çevreye verilen zarar en aza indirilebilir.

5. İstenilen renkte ve modelde tişörtler giyilebilmesi, sanayi üretiminin sağladığı bir kolaylıktır ancak bu tişörtleri üreten bazı fabrikaların kullandıkları kimyasallar su kaynaklarını kirletebilmekte ve canlı yaşamına zarar verebilmektedir.

Bu örnek aşağıdaki felsefi sorulardan hangisini <u>doğrudan</u> gündeme getirir?

A) Doğa insan ilişkisiyle ortaya çıkan sorunlar doğanın mı insanın mı lehinedir?
B) İnsan doğa üzerinde sınırsız tasarruf hakkına sahip midir?
C) Çevre sorunlarının temel nedeni nüfus artışı olarak düşünülebilir mi?
D) İnsan, teknolojik gelişmeleri çevresel sonuçlarını dikkate almadan kullanabilir mi?
E) İhtiyaçlar karşılanırken çevreye verilen zarar etik açıdan nasıl değerlendirilmelidir?

6. Aşağıda yer alan grafik 1'de Türkiye'nin sera gazı salınımındaki değişimi, grafik 2'de ise ülkelerin karbon salınım miktarları gösterilmektedir. Enerji üretimi, sanayi, ulaşım ve tarım gibi faaliyetler sonucunda atmosfere çeşitli gazlar salınmaktadır. Bu gazların önemli bir bölümü atmosferde ısıyı tutarak sera etkisinin artmasına neden olur. Bu nedenle bu gazlar, sera gazları olarak adlandırılır. Karbondioksit (CO_2) ise sera gazları içinde en fazla salınan gazlardan biridir ve karbon salınımı olarak ifade edilen emisyonların temelini oluşturur.

Buna göre grafikleri inceleyerek ilgili soruları cevaplayınız.

Grafik 1: Türkiye'nin 1990-2021 yılları arası sera gazı emisyon istatistiği

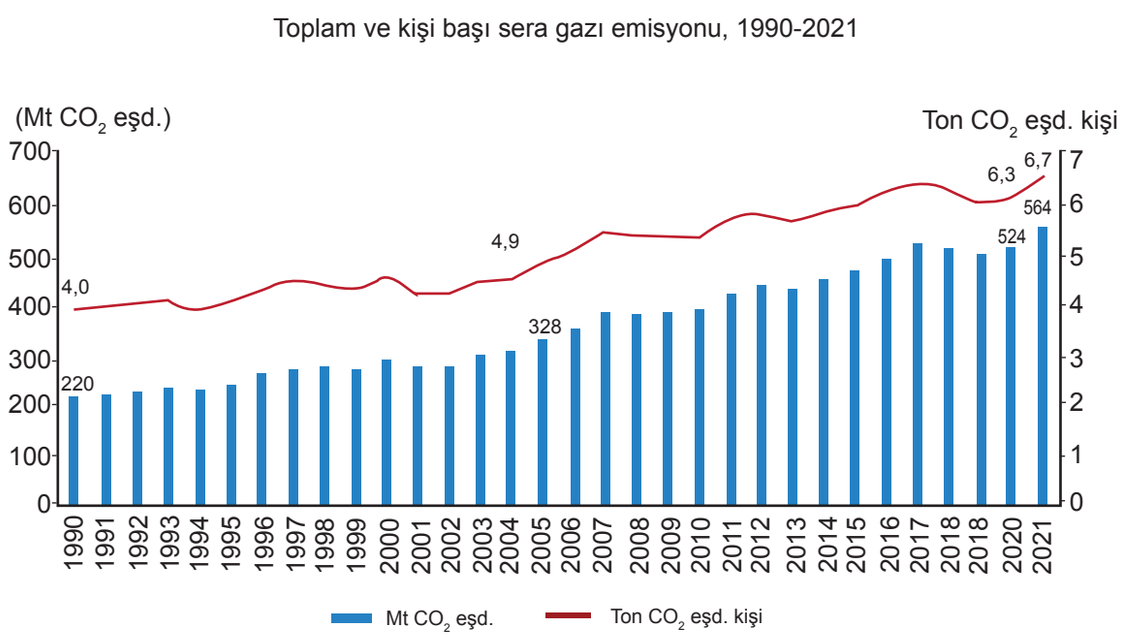

Grafik 2: Dünya üzerinde en fazla karbon (CO_2) salınımı yapan ülkelerin istatistiği

Dünya genelinde karbon salınımı 2020 yılında 34 milyar 810 milyon ton olarak gerçekleştirilirken bu emisyonun %51,1'i Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan tarafından gerçekleştirildi.

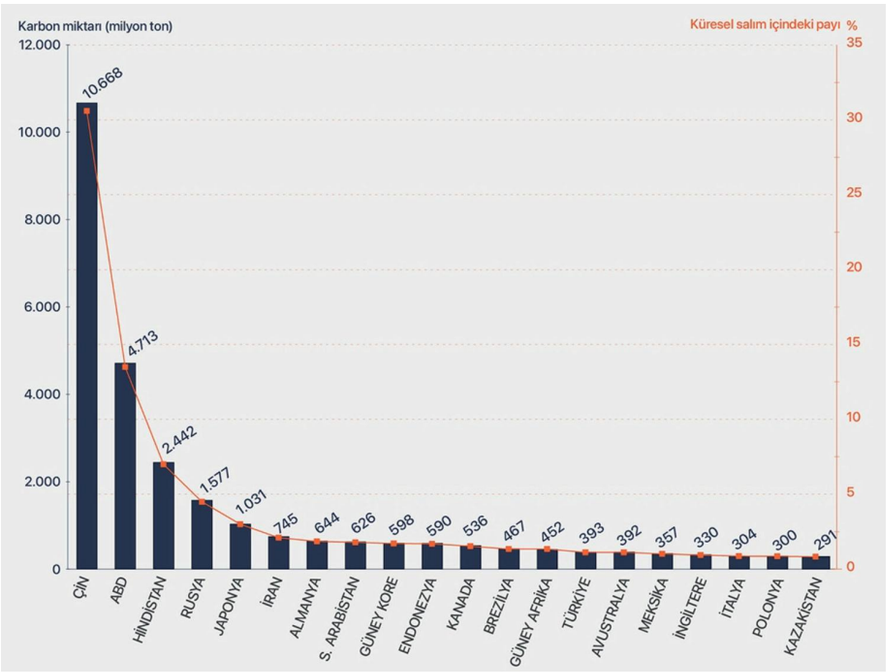

a. Karbon ve sera gazı salınımının neden bilimsel olduğu kadar etik ve felsefi bir problem olduğunu açıklayınız. Açıklamanızda Türkiye'nin çevreye karşı üstlenmesi gereken sorumluluklara da yer veriniz.

Karbon ve sera gazı salınımı, çevreyi etkileyen bilimsel bir olgu olmasının yanında insanın doğaya karşı sorumluluğunu da gündeme getiren etik ve felsefi bir problemdir. Grafikler, çevre sorunlarının insan faaliyetleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Çevre etiği açısından insanın doğayı koruma sorumluluğu bulunmaktadır. Türkiye de sera gazı salınımını azaltacak politikalar geliştirerek yenilenebilir enerji kullanımını artırmalıdır. Doğal kaynaklar bilinçli tüketilmeli ve çevre dostu üretim teknolojileri yaygınlaştırılmalıdır. Böylece hem çevrenin korunmasına katkı sağlanabilir hem de gelecek kuşaklara karşı sorumluluk yerine getirilebilir.

b. Aşağıdaki "Çevre Tahribatı" **başlıklı neden-sonuç diyagramında boş bırakılan yerleri grafik 1 ve 2'den hareketle uygun ifadelerle tamamlayınız. Daha sonra ortaya çıkması muhtemel felsefi problem/leri yazınız.**

Çevre Tahribatı Neden-Sonuç Diyagramı

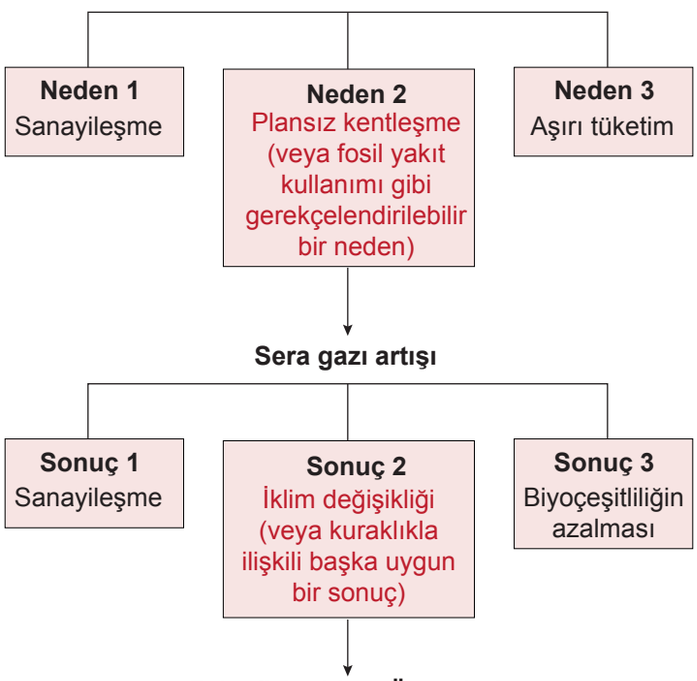

Felsefi Problem Örnekleri

- İnsan ekonomik gelişme uğruna doğayı ne ölçüde değiştirme hakkına sahiptir?
- Doğa yalnızca insanın yararı için mi vardır?
- Ekonomik kalkınma uğruna çevrenin zarar görmesi etik açıdan kabul edilebilir mi?
- Gelecek kuşakların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı bugünkü tüketim alışkanlıklarımızdan daha mı önemlidir?

c. Diyagramdaki çevre tahribatının nedenlerden biri olan “aşırı tüketim” **in çevre üzerindeki etkisini günlük yaşamdan bir örnekle açıklayınız.**

Tüketim alışkanlıkları çevre üzerinde etkilidir. Örneğin; moda diye ihtiyaç olmadığı hâlde sık sık yeni kıyafet satın alınması, eşya alınması aşırı tüketime örnektir. Bu durum üretimin artmasına, daha fazla enerji kullanılmasına ve daha fazla sera gazı salınmasına neden olur.

ç. Teknolojik gelişme ile sürdürülebilir çevre birlikte gerçekleştirilebilir mi? Görüşünüzü çevre etiği açısından gerekçeli olarak açıklayınız.

Teknolojik gelişme ile sürdürülebilir çevre birlikte gerçekleştirilebilir. Bunun için teknoloji, insanın gereksinimlerini karşılarken çevrenin korunmasını da gözetmelidir. Yukarıdaki istatistikler, kontrolsüz üretim ve tüketimin sera gazı ile karbon salınımını artırarak çevre sorunlarını derinleştirdiğini göstermektedir. Çevre etiği açısından insanın doğayı, kendi başına değeri olan bir varlık olarak görmesi gerekir. Bu nedenle temiz enerji, geri dönüşüm ve çevre dostu üretim teknolojileri yaygınlaştırılmalıdır. Böylece teknolojik ilerleme ile çevrenin korunması arasında etik bir denge kurulabilir.

d. Doğa, insan için kullanılan bir araç mıdır yoksa kendi başına değeri olan bir varlık mıdır? Görüşünüzü gerekçelendirerek açıklayınız.

Doğa, kendi başına değeri olan bir varlıktır ve bütün canlıların yaşamını sürdürebilmesi için ortak bir yaşam alanı oluşturur. Çevre etiği açısından insanın doğayı koruma ve gelecek kuşaklara yaşanabilir bir çevre bırakma sorumluluğu vardır. Doğayı sınırsız biçimde tüketilecek bir kaynak olarak görmek çevre sorunlarının artmasına yol açabilir. Bu nedenle doğal kaynakların bilinçli kullanılması ve doğayla uyum içinde yaşanması etik açıdan daha doğru bir yaklaşımdır.

NOTLAR

ÖLÇME, DEĞERLENDİRME VE SINAV HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ
ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

11. Sınıf
FELSEFE

CEVAP ANAHTARI

FEL.11.1.2. Çevre sorunlarıyla ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme

FEL.11.1.2. Çevre sorunlarıyla ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme

a) Çevre ile ilgili felsefi problemleri çözümler.
b) Çevre sorunları ile ilgili görüş ve argüman oluşturur.
c) Çevre sorunları ile ilgili felsefi bir metin yazar.

FEL.11.1.2

DİJİTAL CEHENNEM

2020 yılının kasım aylarından birinde, Porto'nun kuzeyindeki Leixões Limanı'nın 2 numaralı iskelesinde ilginç bir hareketlilik yaşanıyor. Üç gün önce iskeleye bağlanan, yaklaşık 60 metre uzunluğundaki Layla adlı yük gemisi, ana karaya bağlanacak kilometrelerce uzunluktaki optik kabloyu makaradan çıkararak denize bırakıyor. Karada ise geminin dört haznesinden çıkarılan 200 tekerlek kablo borusu, asfaltın üzerine soğanlar gibi yan yana dizilmiş durumda. Hemen yanında bulunan bir konteynerde de yaklaşık 20 tekrarlayıcı bulunuyor.

Layla'nın mürettebatının, geminin yanmış mazot kokusuna bulanmış hâlde, saatte 15 kilometre hızla ilerleyerek CanBer ve TAT-9 sistemlerine ait eski kabloları denizin dibinden çıkarıp güverteye alması iki gün daha sürecek. Bu kabloların adını duymak, telekomünikasyon tarihine kısa bir yolculuk yapmak anlamına geliyor. CanBer, 1971 yılında Kanada ile Bermuda arasında hizmete girdi. Yirmi yıl sonra ise TAT-9, ABD ile İspanya'yı birbirine bağladı. Bu bağlantının kurulma amaçlarından biri, Kuzey Amerikalı televizyon izleyicilerinin 1992 Barcelona Olimpiyat Oyunları'nı rahatça izleyebilmesiydi.

Layla'nın Hollandalı kaptanı, elli yaşlarındaki Rudi Reinders, teknolojinin gelişmesiyle bu kabloların sekiz-dokuz yıl önce kullanım dışı kaldığını söylüyor. Bu kez de New York ile Nova Scotia açıklarında bulunan toplam 1.189 kilometrelik eski kabloları denizden çıkarmak için onun gemisi görevlendirilmiş. Kaptan Reinders bizi, geminin 1.300 tonluk kablo makaralarının bulunduğu bölüme götürüyor. Bu büyük kablolar, denizin altında onlarca yıl kalmış olmalarına rağmen hâlâ yeni gibi görünüyor. Reinders ise artık bu kablolara pek dikkat etmiyor. Çünkü 2014 yılından beri Atlantik ve Pasifik okyanuslarının dibinden yaklaşık 30.000 kilometre kablo çıkarmış. Reinders kendisine "çevreci" denmesini kabul etmiyor ancak çevreye duyarlı olduğunu da saklamıyor. Ona göre yeni bir kablo döşenmeden önce eski kabloların denizden çıkarılması gerekiyor. Çünkü denizi temizlemek iyi bir şey.

Günümüzde denizlerin dibinde yaklaşık bir milyon kilometre uzunluğunda, bazen "zombi kablo" olarak adlandırılan ve kullanım ömrünü tamamlamış optik kablo bulunuyor. Bu kabloların ömrü yaklaşık 25 yıl. Ancak kullanım süreleri dolduktan sonra sahipleri onları geri dönüşüme göndermiyor. Sektördeki kişilerden biri de bu durumu şöyle ifade ediyor: Kablo sahipleri, eski kabloları geri dönüştürme konusunda yeterli bir ahlaki bilince sahip değil. Fiber optik kablolara çevreye saygı açısından yaklaşan bir kişiye bile rastlamadığını söylüyor.

(Düzenlenmiştir.)

Şekil 1: Denizaltı Kabloları Gösteren Dünya Haritası

Şekil 2: Kabloların İç Yapısı

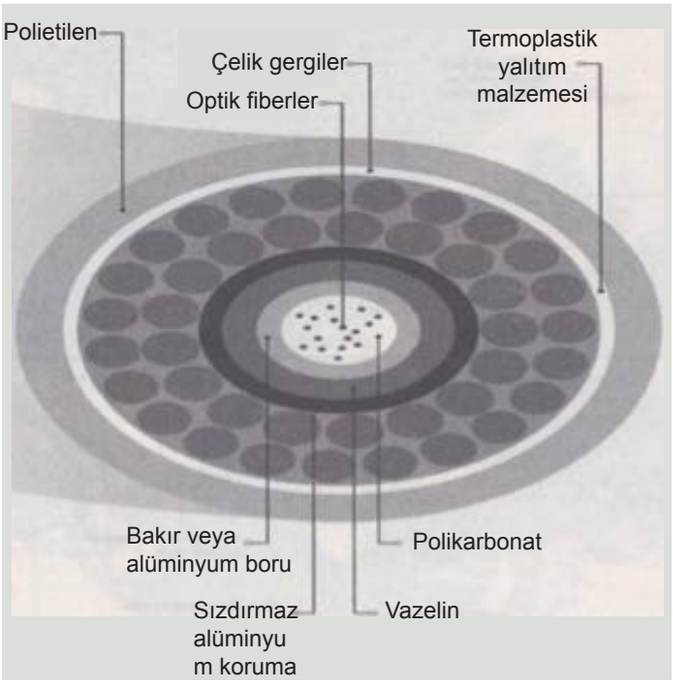

1.

a. Deniz altına döşenen optik kablolar sayesinde insanlar, 1992 Barcelona Olimpiyat Oyunları'nı rahatça izleyebilmiştir. Benzer şekilde sizler de bugün bu kablolar sayesinde akıllı telefonunuzla veya bilgisayarınızla görüntülü konuşma, oyun oynama gibi istediğiniz işlemleri gerçekleştirebiliyorsunuz.

Bu durumdan hareketle teknolojik gelişmenin insan yaşamına sağladığı yararlar ile çevre üzerinde oluşturduğu etkiler arasında ortaya çıkan ikilemi çevre etiği açısından değerlendiriniz.

Teknoloji insanların yaşamını kolaylaştırır, iletişimi güçlendirir ve bilgiye erişimi hızlandırır. Metinde de optik kablolar sayesinde milyonlarca insanın Olimpiyat Oyunları'nı izleyebildiği anlatılmaktadır. Bu durum teknolojinin insan yaşamına katkısını göstermektedir ancak aynı teknoloji, kullanım ömrünü tamamlayan kabloların denizlerde bırakılması nedeniyle çevre kirliliğine yol açmaktadır. Bu da teknolojik gelişmenin çevre üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Çevre etiği açısından önemli olan teknolojik gelişme ile çevrenin korunması arasında etik bir denge kurulabilmesidir. Bunun için teknolojik ürünlerin geri dönüştürülmesi, çevreye zarar vermeyecek biçimde tasarlanması ve üretici şirketlerin çevreye karşı sorumluluk üstlenmesi gerekir. Böylece hem insanın yaşam kalitesi artar hem de doğal çevre korunmuş olur.

b. Teknoloji çevre sorunlarının yalnızca bir nedeni midir, yoksa çözümün de bir parçası olabilir mi? Görüşlerinizi gerekçeleriyle açıklayınız.

Teknoloji çevre sorunlarının yalnızca bir nedeni değildir, aynı zamanda çözümünün de önemli bir parçası olabilir. Eski kabloların geri dönüştürülmesi, çevre dostu malzemelerin geliştirilmesi, deniz kirliliğini tespit eden izleme sistemleri ve yenilenebilir enerji teknolojileri çevrenin korunmasına katkı sağlayabilir. Kaldı ki metinde de kabloların toplanması, denizin temizlenmesi işi yine teknolojik imkânlar sayesinde yapılmaktadır. Ayrıca günümüzde güneş enerji sistemleri, panelleri, rüzgâr tribünleri gibi enerji kaynakları da çevre dostu teknolojiler olarak kabul edilmektedir.

ÇEVRE ETİĞİ YAKLAŞIMLARI	
İnsan Merkezci Yaklaşım	Bu yaklaşıma göre doğanın değeri, insana sağladığı yarar ile ilişkilidir. Doğal varlıklar insanın yaşamını sürdürmesi ve ihtiyaçlarını karşılaması açısından önem taşır. Bu nedenle çevrenin korunması, insanın yaşam kalitesini ve refahını sürdürmesi bakımından gereklidir.
Canlı Merkezci Yaklaşım	Bu yaklaşıma göre bütün canlılar, insanlardan bağımsız olarak kendi başlarına değere sahiptir. İnsan diğer canlılardan üstün değildir. Bu nedenle bütün canlıların yaşam hakkına saygı gösterilmeli ve doğal yaşam korunmalıdır.
Çevre Merkezci Yaklaşım	Bu yaklaşıma göre korunması gereken yalnızca insan veya canlılar değildir. Doğanın bütünü; ekosistemler, ormanlar, nehirler, dağlar ve doğal denge kendi başına değere sahiptir. İnsan da bu bütünün bir parçasıdır ve ekolojik dengenin korunmasından sorumludur.

2. "Tabiatın hâkimi ve yorumlayıcısı olarak insan, hem nesneleri hem de zihnin işleyişini dikkate alarak tabiatın düzeni üzerine yaptığı gözlemlerin kendisine izin verdiği ölçüde onu anlayabilir ve onunla baş edebilir. Aksi hâlde ne daha fazlasını bilir ne de daha fazlasını yapabilir."

a. Bu ifadelerin temsil ettiği "Çevre Etiği Yaklaşımı" **nı belirleyerek aşağıdaki tabloda ilgili kutucuğu işaretleyerek bu yaklaşımı seçme nedeninizi yazınız.**

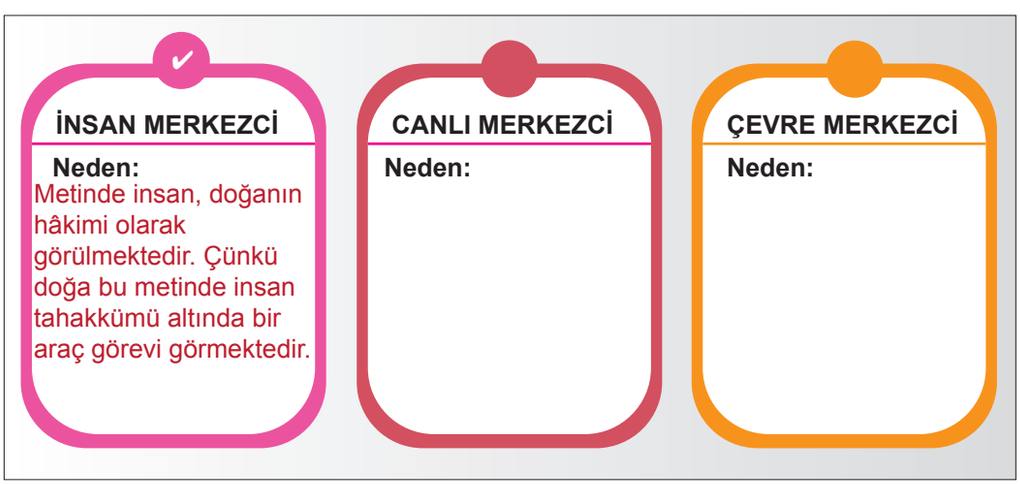

b. Bu ifadeleri, gelecek kuşakların haklarını esas alan çevre etiği yaklaşımı (fütüristik yaklaşım) açısından değerlendiriniz. Bu yaklaşıma uygun bir argüman oluşturunuz.

Metinde, doğanın insan tarafından denetlenebileceğini ve insanın bilgi yoluyla doğa üzerinde egemenlik kurabilecek bir konuma gelebileceği belirtilmektedir. Buna karşılık fütüristik yaklaşım, insanın doğanın efendisi değil onun koruyucusu pozisyonunda olduğunu savunur. Bu nedenle yorumlama ve gözleme dayalı deneyle elde edilen bilgi ve güç, doğaya egemen olmak yerine insan ile doğa arasında sürdürülebilir bir denge kurmanın aracı olmalıdır. Gelecek kuşakların haklarını düşünerek insanlar, geleceğini düşünüyorsa çevre duyarlılığını ön plana çıkarmalıdır.

3. Aşağıdaki görüşlerden hangisi çevre merkezci yaklaşımı doğru biçimde yansıtır?

A) Doğa, insanın ihtiyaçlarını karşılamak için vardır.

B) İnsan, diğer canlılardan üstün olduğu için doğal kaynakları dilediği gibi kullanabilir.

C) Doğanın değeri, insana sağladığı yararla ölçülür.

D) Doğa, insanlardan bağımsız olarak kendi başına bir değere sahiptir.

E) Çevrenin korunmasının temel amacı ekonomik kalkınmayı sürdürmektir.

> **Anayasanın 56. Maddesi**
>
> "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir..."
>
> **2872 Sayılı Çevre Kanunu**
>
> "Bu Kanun'un amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır."

4.

a. Anayasa'nın 56. maddesi ve 2872 Sayılı Çevre Kanunu'na göre çevreyi korumak bir hak mıdır, bir sorumluluk mudur, yoksa her ikisi de midir? Çevre etiği açısından değerlendiriniz.

Çevreyi korumak hem bir hak hem de bir sorumluluktur. İnsanlar sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahip olmakla birlikte bu hakkın sürdürülebilmesi, çevreyi koruma sorumluluğunun yerine getirilmesine bağlıdır. Çevre etiği, insanın doğaya ve diğer canlılara karşı ahlaki sorumluluk taşıdığını vurgular. Bu nedenle çevreyi korumak yasal bir yükümlülük olmakla birlikte gelecek kuşakların yaşam hakkını gözeten etik bir görevdir. Dolayısıyla insanın sahip olduğu hak ile sorumlulukları arasındaki ilişki bu kanun maddelerinde de vurgulanmıştır.

b. 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun temel amacı ile çevre etiği yaklaşımlarından fütüristik yaklaşım arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Açıklayınız.

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun temel amacı, fütüristik çevre etiği yaklaşımıyla örtüşmektedir. Çünkü bu yaklaşım, bugünkü çevresel kararların gelecek kuşakların yaşam hakkını etkileyeceğini kabul eder. Bu nedenle doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması ve çevrenin korunması etik bir sorumluluk olarak görülür. Kanunun amacı da bu anlayışı desteklemektedir.

c. İnsan ile doğa arasındaki ilişkiyi dikkate alarak Anayasa'nın 56. maddesinde belirtilen çevre hakkı ve çevreyi koruma sorumluluğu üzerine felsefi bir metin yazınız.

Metninizi yazarken;

- problemi tanımlayınız,
- probleme yönelik kavramları yansıtınız,
- argümanınızı ortaya koyunuz,
- temellendirmenizi yapınız.

Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak insanların sahip olduğu bir hak olmasının yanı sıra yerine getirmesi gereken bir sorumluluktur. Çünkü doğa, insanın sınırsız biçimde kullanabileceği bir nesne değildir. İnsan, doğanın bir parçasıdır. Bu nedenle çevreyi korumak, yalnızca devletin aldığı önlemlerle değil bireylerin etik bilinciyle, ahlaki duruşuyla da mümkündür. Çevre sorunları, aslında insanın kendisine ve geleceğe karşı sorumluluğunu sorgulamasını gerektiren felsefi bir problemdir. Bugünün insanı, kendi ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların yaşam hakkını da düşünmek zorundadır. İnsan, doğayı koruyarak hem kendisine hem de gelecekte yaşayacak insanlara karşı görevini yerine getirir. Doğa ile uyum içinde yaşamak, insanın özgürlüğünü sürdürmesini ve anlamlı bir yaşam kurmasını sağlayan bir sorumluluktur. Doğanın bir parçası olan insan, yaşamını anlamlı kılmak istiyorsa çevresini de anlamalı ve ona saygı duymalıdır. Doğaya gösterilen saygı, aslında insanın kendi varlığına ve geleceğine gösterdiği saygıdır.

ç. Günümüz çevre sorunlarının çözümünde hangi yaklaşımın daha savunulabilir olduğunu gerekçelendirerek açıklayınız.

Bana göre günümüz çevre sorunlarının çözümünde fütüristik yaklaşım daha savunulabilir. Çünkü bu yaklaşım, bugünkü ihtiyaçların karşılanmasının yanında gelecek kuşakların sağlıklı ve yaşanabilir bir çevrede yaşama hakkını da gözetir. İklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması ve doğal kaynakların tükenmesi gibi sorunlar, uzun vadeli sorumluluk bilinciyle hareket edilmesini gerektirir. Bu nedenle çevreyi korumaya yönelik kararların sürdürülebilirlik ilkesine göre alınması hem insan hem de doğa açısından daha doğru bir yaklaşımdır.

5. Aşağıdaki argümanı inceleyiniz.

"Her canlı, insana sağladığı yarardan bağımsız olarak yaşam hakkına sahiptir. İnsan, diğer canlı türlerinden üstün değildir."

a. Bu argüman hangi çevre etiği yaklaşımına dayanmaktadır?

Canlı merkezci yaklaşım

b. Bu argümanda savunulan temel iddiayı yazınız.

Bütün canlılar kendi başlarına bir değere sahiptir.

c. Bu argümanın dayandığı yaklaşımın bir güçlü ve bir zayıf yönünü yazınız.

Güçlü yönü insan dışındaki canlıların yaşam hakkını koruması ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesini desteklemesi, zayıf yönü ise insan ihtiyaçları ile diğer canlıların çıkarları çatıştığında karar vermeyi güçleştirebilmesidir.

ç. Bu argümana insan merkezci yaklaşımdan hareketle bir karşı argüman geliştiriniz.

İnsan, akıl sahibi olması nedeniyle doğal kaynakları kendi yaşamını sürdürmek için kullanabilir. Çevrenin korunması da öncelikle insanın yaşamını güvence altına almak amacıyla önem taşır.

NOTLAR

ÖLÇME, DEĞERLENDİRME VE SINAV HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ
ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

11. Sınıf
FELSEFE

CEVAP ANAHTARI

FEL.11.2.1. Teknoloji ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme

FEL.11.2.1. Teknoloji ile ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme

a) Teknoloji ile ilgili felsefi soru ve problemleri açıklar.
b) Teknoloji ile ilgili felsefi soru ve problemleri hayatla ilişkilendirerek değerlendirir.

FEL.11.2.1

NEYİ KAYBETTİĞİNİ HATIRLA

Kızılderililer, fazla yürüdüklerinde bir ağacın altında oturup beklerlerdi. Onlara neyi bekledikleri sorulduğunda “Bedenimiz hızlandı, ruhumuz geride kaldı; ruhlarımızı bekliyoruz.” derlerdi. Günümüzde insan, hayatını kolaylaştırmak için geliştirdiği teknolojilerin hızına kapılarak kim olduğunu, neyi doğru, güvenli ve değerli bulduğunu unutabilir. Bu nedenle insan, teknolojinin hayatındaki yerini ve etkilerini sürekli sorgulamalıdır.

Teknoloji sözcüğünün kökeninde zanaat, ustalık ve bir işi doğru yapma bilgisi anlamına gelen Yunanca tekhne kavramı bulunur. Aristoteles’e göre tekhne, mükemmellik anlamındaki arete kavramıyla ilişkilidir. Ancak tekhne daha çok sonuca, arete ise ahlaken doğru olana yönelir. Bu ayrım, teknolojinin yalnızca işlevsellik açısından değil değerler bakımından da değerlendirilmesi gerektiğini gösterir. Heidegger’e göre teknik, insanın ihtiyaçları doğrultusunda geliştirdiği bir etkinliktir. Tarihsel süreçte geleneksel zanaat bilgisi, bilimsel bilgiyle birleşerek modern teknolojiye dönüşmüştür.

Teknoloji, içinde doğduğu ortamın insan tarafından algılanma biçimini de değiştirir. Matbaa ve elektriğin ortaya çıkışı, insanın dünyayla kurduğu ilişkide önemli dönüşümlere yol açmıştır. Bu nedenle insan, teknolojiye yalnızca “Nedir?” sorusuyla birlikte “Nasıl ve niçin kullanılmalıdır?” sorusuyla da yaklaşmalıdır.

Teknoloji, insan hayatını kolaylaştıran bir araçtır. Ancak insanın tutumu, bu aracın amaca dönüşüp dönüşmeyeceğini belirler. Bu noktada asıl soru şudur: sorunun kaynağı teknoloji midir, yoksa insanın teknolojiye karşı aldığı tavır mıdır? İnsanın yapması gereken, bu soruyu sürekli canlı tutarak teknolojiye karşı tavrını sorgulamak ve onu araç konumunda tutmaktır. Bunun için insanın çift kanatlı metafor ile hareket etmesi elzemdir. Kanatlardan biri teknoloji ise diğeri erdemleri, değerleri olmalıdır.

(Kısaltılmıştır.)

1. Metinde teknolojinin insan hayatındaki temel amacı nasıl açıklanmaktadır?

Teknolojinin temel amacı insan hayatını kolaylaştırmak ve yaşamı desteklemektir. Ancak insan, teknolojiyi amaç hâline getirmemeli, onu bir araç olarak kullanmalıdır.

2. Metinde geçen "Bedenimiz hızlandı, ruhumuz geride kaldı." **sözüyle anlatılmak isteneni açıklayınız.**

Teknolojik gelişmelerin insan hayatını hızlandırırken insanın değerlerini, anlam arayışını ve kendini sorgulama ihtiyacını geri plana itebilmesi söz konusudur.

3. Metinde teknolojiyle ilgili hangi ontolojik problem üzerinde durulmaktadır? Açıklayınız.

Teknolojinin insanın dünyayı ve kendisini algılama biçimini değiştirmesi, insanın varlıklarla kurduğu ilişkinin anlamını yitirmesi ve yabancılaşması üzerinde durulmaktadır. Örneğin elektrikli araç ve sistemlerle yaşamaya alışan insan, elektriksiz bir dünyayı algılamakta zorlanmaktadır.

4. Metinde teknolojiyle ilgili hangi aksiyolojik problemler ele alınmaktadır? Açıklayınız.

Teknolojinin güvenliği tehdit edebilmesi, değerlerin tahrip olması ve teknolojinin kullanımında ahlaki sorumluluğun göz ardı edilmesi ele alınmaktadır. Nükleer teknolojinin enerji kaynağı veya felaket olarak kullanılabilmesi buna örnektir.

5. "Kanatlardan biri teknoloji ise diğeri erdemleri, değerleri olmalıdır." **sözünü teknoloji-insan ilişkisi açısından açıklayınız.**

Teknolojik gelişmeler, erdem ve değerlerle birlikte yürütülmelidir. İnsan, teknolojiyi kullanırken hız, verimlilik ve konforu ile birlikte güvenlik, sorumluluk, adalet ve insan onuru gibi değerleri de gözetmelidir. Aksi hâlde teknoloji insan hayatını kolaylaştıran bir araç olmaktan çıkarak insanı yöneten bir güce dönüşebilir.

6. I. Bir bıçak ustasının çeliği suya verdikten sonra gerekli işlemleri uygulayarak bıçak üretmesi
II. Bir fabrikanın bilgisayar kontrollü makinelerle cerrahi bıçak üretmesi

Bu iki uygulama arasındaki farkları ve ortak noktaları teknik ve teknoloji kavramları açısından yazınız.

FARK	ORTAK NOKTA
• İkinci uygulamada teknik bilgi, bilimsel bilgi ve teknolojik sistemler birlikte kullanılmaktadır. • İkinci uygulamada bilimsel bilgi ve bilgisayar kontrollü teknolojik sistemlerden yararlanılmaktadır.	• İkisinde de teknik bilgi kullanılmaktadır. • İkisinde de belirli bir amaca ulaşmak hedeflenmektedir.

7. Sanayi Devrimi, 1780-1830 yılları arasında gerçekleşen bir dizi teknolojik gelişmeye bağlı olarak sosyo-ekonomik dönüşümlerin daha önce görülmemiş düzeyde yaşandığı bir dönemi ifade etmektedir. İçinde bulunduğumuz ana değin Sanayi Devrimi, dört aşama kaydetmiştir:

1.0: 18. yüzyılda İngiltere merkezli Sanayi Devrimi, bilim ve teknolojinin birleşimi ile dünya çapında hemen her alanda özellikle ekonomik ve siyasi etkisinin hissedildiği ilk evrensel devrimdir.

2.0: 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında hareketlilik kazanan dönemde, elektrik ile montaj hattının bir araya gelip seri üretimi mümkün kılması ile İkinci Sanayi Devrimi baş göstermiştir. Özellikle otomotiv sektörü ve üretim bantları, bu dönemle özdeşleşmiştir.

3.0: 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde üretilen ilk transistör, bu devrimin habercisi idi, ardından 1968 yılında geliştirilen programlanabilir makineler ve devamında bilgisayarlar, dijital ürünler ve internet bu dönemin karakteristik figürleridir.

4.0: Siber-fiziksel sistemlerin kullanıldığı, yeni bir internet protokolünün geliştirilmesi ve uygulanmasıyla tüm bilişsel programların, dataların birbirine eklemlendiği, içinde bulunduğumuz zaman dilimini işaret etmektedir. Sanayi Devrimi'nin dördüncü aşaması olan Endüstri 4.0 ile birlikte yapay zekâ, nesnelerin interneti ve siber-fiziksel sistemler günlük yaşamın önemli bir parçası hâline gelmiştir.

(Kısaltılmıştır.)

a. Teknolojik gelişmeler insan yaşamını kolaylaştırırken hangi felsefi problemleri de beraberinde getirebilir? Görüşünüzü üç örnek üzerinden açıklayınız.

Teknolojik gelişmeler insan yaşamını kolaylaştırırken bazı felsefi problemleri de ortaya çıkarabilir. Örneğin yapay zekâ ve otomasyonun yaygınlaşması, insan emeğinin ve bazı mesleklerin geleceğini sorgulatabilir. Dijital teknolojilerin kişisel verileri toplaması, güvenlik ve mahremiyet sorunlarını gündeme getirebilir. Teknolojiye aşırı bağımlılık ise insanın kendisine, çevresine ve toplumsal ilişkilere yabancılaşmasına yol açabilir.

b. İnsan yaşam biçimi ve toplumsal ilişkileri üzerinde sanayi devrimlerinden hangisinin en büyük etkiyi oluşturduğunu düşünüyorsunuz? Gerekçesiyle yazınız.

İnsanın yaşam biçimini ve toplumsal ilişkilerini en fazla değiştiren gelişme Endüstri 4.0 olmuştur. Çünkü yapay zekâ, internet, akıllı cihazlar ve dijital iletişim teknolojileri insanların çalışma, iletişim kurma, eğitim ve alışveriş yapma biçimlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bunun yanında sosyal medya ve dijital platformlar insanlar arasındaki ilişkileri dönüştürmüş; iletişimi kolaylaştırırken mahremiyet, teknoloji bağımlılığı ve yüz yüze iletişimin azalması gibi yeni sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Endüstri 4.0, hem günlük yaşam hem de toplumsal ilişkiler üzerinde en büyük etkiye sahip Sanayi Devrimi olarak değerlendirilebilir.

8. Bir öğrencinin kullandığı mobil uygulamanın, izin almadan konum bilgisini üçüncü kişilerle paylaşması aşağıdaki felsefi problemlerden hangisiyle ilişkilidir?

A) Mutlak Gerçeklik
B) Ontolojik anlam kaybı
C) Güvenlik ve mahremiyet
D) Bilginin doğruluğu
E) Mutlu yaşam

9. Türkiye'de meydana gelen büyük bir afet sonrasında arama-kurtarma çalışmalarında drone, termal kamera ve haberleşme sistemlerinin kullanılması teknoloji-insan ilişkisi açısından neyi göstermektedir?

Teknoloji, afet durumlarında insan yaşamını korumaya, arama-kurtarma çalışmalarını hızlandırmaya ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırmaya yardımcı olabilir. Ancak teknolojinin insan yararına hizmet etmesi, güvenli ve sorumlu biçimde kullanılması gerekir.

10. Teknolojinin insanın kendisiyle, çevresiyle ve diğer insanlarla kurduğu ilişkiyi zayıflatması aşağıdaki felsefi problemlerden hangisiyle ilişkilendirilebilir?

A) Dilin sınırları
B) Bilginin doğrulanması
C) Yabancılaşma
D) Estetik değerlerin değişmesi
E) Benlik sorunu

11. Yapay zekâ tarafından verilen bir kararın insanlara zarar vermesi durumunda sorumluluğun kimde olduğu sorusu aşağıdaki felsefi problemlerden hangisiyle doğrudan ilişkilidir?

A) Estetik yargının ölçütü
B) Ahlaki eylemin imkânı
C) Bilginin kaynağı
D) Sanatın amacı
E) Varlığın yapısı

NOTLAR

ÖLÇME, DEĞERLENDİRME VE SINAV HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ
ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

11. Sınıf
FELSEFE

CEVAP ANAHTARI

FEL.11.2.2. Teknoloji ve hayat ilişkisiyle ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme

FEL.11.2.2. Teknoloji ve hayat ilişkisiyle ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme

a) Teknoloji ve hayat ilişkisiyle ilgili felsefi problemleri çözümler.
b) Teknoloji ve hayat ilişkisiyle ilgili görüş ve argüman oluşturur.
c) Teknoloji ve hayat ilişkisiyle ilgili felsefi metin yazar.

FEL.11.2.2

YABANCILAŞMA VE TEKNOLOJİ

Yabancılaşma, modern düşün dünyasının önemli sözcüklerinden biri hâline gelmiştir. Felsefe dışında sosyoloji, psikoloji, din alanlarında da kendine yer bulan yabancılaşma; bireyin toplumdan, kendinden ve ve bazen her şeyden uzaklaşması, yalıtılması anlamına gelmektedir. Yabancılaşma terimi, bir sürece işaret ettiği gibi bireyde oluşan bir tür obsesyonu da imlemektedir. Farklı alanlarda kendine yer bulan kavram, özellikle Sanayi Devrimi ve teknolojinin getirdiği psikolojik, sosyolojik etmenlerin artmasıyla felsefi literatürde kendine yer bulmuştur. Çağdaş felsefenin önemli düşünürlerinden Jean Baudrillard; yabancılaşmayı tüketim, gerçeklik, sanat gibi kavramlar üzerinden ele alır. Ona göre yabancılaşma, tüketim toplumunun ortak paydası hâline gelir. Baudrillard açısından tüketim, özerk bir öznenin özgür etkinliği değildir; daha ziyade bir ihtiyaçlar sistemini ortaya çıkaran ve yöneten üretim düzeniyle ortaya çıkar. Bu sistemi sürdürebilir kılan en önemli sacayağı, teknolojidir: Sosyal medya gibi internet tabanlı kitle iletişim araçları, televizyon gibi medya araçları... Bu araçlar, istek (arzu) ile ihtiyaç kavramlarını ters yüz ederek insanları yönlendirirler ve onları satın almaya zorlarlar. Alınan ürünler; birer ihtiyaç değil birer arzunun, prestijin göstergeleridirler. Siz, bir ürünü ihtiyacınız için alıyorsanız o bir üründür ancak onu markasından ve toplumda insanların zihninde bırakacağı imajdan dolayı alıyorsanız o nesne, bir göstergeye dönüşür. Buna bağlı olarak Baudrillard tüm toplumu, bireylerin prestij, kimlik ve statü kazandıkları tüketim ve teşhiri etrafında örgütlenmiş olarak görür. Kişi tüketim içine girdikçe, göstergelerin artışı ile prestij kazanır. Hâlbuki bu dev bir yanılsamadır. İnsan, kendi gerçekliğine yabancılaşmaya başlar. Birey, bu bilinçli yönlendirmelerle sanal bir dünyaya adım atar; gerçekliğe, değerlere, varlığa dair düşüncelerini öteler; kurgulanmış yeni bir gerçekliğe adım atar, yabancı olan ise geride bıraktığı gerçekliktir. Artık önemli olan bireyin yetenekleri ve bilişsel düzeyi doğrultusunda kendini gerçekleştirebilmesi değil sahip olduğu göstergelerle yani marka bir ayakkabı, lüks bir semtte bir konut, sırtında taşıdığı çantanın markasıdır ve bunların diğer insanlara gösterilmesidir. İnsanlar, gösteri toplumunun birer üyesine dönüşürler ve ortak paydaları da kendilerine yabancılaşmalarıdır.

(Derlenmiştir.)

1.

a. Baudrillard'a göre insanların tüketim yoluyla kimlik ve statü kazanmaya çalışması, varlık ve ahlak felsefesi açısından hangi problemleri ortaya çıkarmaktadır? Metinden hareketle açıklayınız.

VARLIK FELSEFESİ AÇISINDAN	AHLAK FELSEFESİ AÇISINDAN
İnsan, gerçek benliğinden uzaklaşır. Kendine yabancılaşır.	İnsan değerleri yerine tüketim ve prestij ön plana çıkar.
Gerçeklik yerine göstergeler ve imajlar öne çıkar.	Birey özgür seçim yaptığını sanırken yönlendirilmektedir.
Önemli olan bireyin nasıl bir kişiliğe sahip olduğu, ne bildiği değil kendini nasıl gösterdiği, topluma nasıl sunduğudur.	Araçlar amaç hâline gelir, istek ve arzular yer değiştirir, tüketim bir erdem gibi görülmeye başlanır.

b. Metinde bahsedilen insanın tüketim yoluyla kimlik ve statü kazanmaya çabalaması, o insanın kendisiyle ve toplumla kurduğu ilişkiyi nasıl dönüştürmektedir? Açıklayınız.

Birey, zamanla kendisini sahip olduğu ürünler ve bu ürünlerin toplumdaki anlamı üzerinden tanımlamaya başlar. Böylece kişiliği, bilgi ve yetenekleri yerine marka, prestij ve gösteriş öne çıkar ve kişi kendi benliğine yabancılaşabilir. Toplum içinde de insanlar birbirlerini sahip oldukları göstergeler üzerinden değerlendirmeye başlayabilir. Böylece tüketim, yalnızca ihtiyaçların karşılanması olmaktan çıkarak kimlik ve statü kazanmanın bir aracına dönüşür.

c. Metne göre aşağıdaki davranışlardan hangisi Baudrillard'ın "gösterge tüketimi" **anlayışını örneklemektedir?**

A) Bir öğrencinin derslerini daha verimli çalışabilmek için yeni bir tablet satın alması
B) Bir kişinin eskiyen ayakkabısını, kullanım ihtiyacını karşılamak amacıyla yenisiyle değiştirmesi
C) Bir çiftçinin üretim verimini artırmak amacıyla daha gelişmiş tarım makineleri satın alması
D) Bir kişinin, aynı işlevi gören ürünler arasından daha prestijli göründüğü bir markayı tercih etmesi
E) Bir müzisyenin kayıt kalitesini yükseltmek amacıyla daha profesyonel ses ekipmanları satın alması

ç. Metinden hareketle aşağıdaki ifadelerin doğru (D) veya yanlış (Y) olma durumlarını belirleyerek ilgili kutucuğa yazınız.

İfadeler	D/Y
Baudrillard'a göre tüketim, bireyin tamamen özgür iradesiyle gerçekleştirdiği bir etkinliktir.	Y
Sosyal medya ve diğer kitle iletişim araçları, insanların istek ve ihtiyaçlarını etkileyebilmektedir.	D
Baudrillard'a göre insanlar, satın aldıkları ürünleri yalnızca ihtiyaçları doğrultusunda özellikleri nedeniyle tercih etmektedir.	Y
Teknolojinin tüketim kültürünün sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir.	D
Baudrillard'a göre marka ve prestij göstergeleri, bireyin gerçek kimliğinin önüne geçebilmektedir.	D
Yabancılaşma, bireyin gerçeklikten ve kendi benliğinden uzaklaşmasıyla ilişkilendirilmektedir.	D
Baudrillard, tüketim toplumunda insanların bilgi ve yetenekleriyle değer kazandığını savunmaktadır.	Y
Gösteri toplumunda bireyler, sahip oldukları göstergeler aracılığıyla statü ve kimlik kazanmaya çalışmaktadır.	D

2. Mete, büyük bir lojistik deposunda çalışmaktadır. Gün boyunca elindeki barkod okuyucusunun verdiği talimatlara göre gelen ürünleri toplamakta, sıralamakta ve yerleştirmektedir. Ne zaman mola vereceği, hangi ürünü alacağı, ne kadar sürede tamamlayacağı kendisinin de tanımlandığı yapay zekâ tabanlı sistem tarafından belirlenmektedir. Mete, performansı üzerinden puanlamaya tabi tutulurken arkadaşlarıyla konuşması ya da kendine özgü, farklı bir yöntem denemesi istenmemektedir. Bir süre sonra Mete, yaptığı işten mutluluk duymamaya başlar, ne işine ne de firmaya karşı bir aidiyet duygusu hisseder. Mete, sadece kendisinden beklenen hareketleri tekrar eden bir makine gibi davrandığını fark eder.

(Komisyon)

a. Mete'nin yaşadığı durum, aşağıdaki kavramlardan hangisini açıklamaktadır?

A) Evrensellik
B) Taşınabilirlik
C) Yabancılaşma
D) Sürdürebilirlik
E) Dijital vatandaşlık

b. Mete'nin yaşadığı durumdan hareketle aşağıdaki düşünce zincirini tamamlayınız.

Teknoloji, iş sürecini belirleyen bir sisteme dönüşmektedir. → İnsan kendi kararlarını verme ve yaratıcılığını kullanma imkânını kaybetmektedir. → İnsan yaptığı işe ve kendisine yabancılaşmaktadır.

c. Teknolojinin insanı saf dışı bırakmadan hayatın bir parçası olabilmesi için nasıl kullanılması gerekir? Mete'nin yaşadığı durumdan hareketle görüşünüzü en az bir gerekçe ve günlük yaşamdan bir örnekle destekleyerek açıklayınız.

Teknoloji, insanın yerine geçen bir araç olarak değil insanın yeteneklerini geliştiren ve yaşamını kolaylaştıran bir yardımcı olarak kullanılmalıdır. Çalışma ortamlarında yapay zekâ sistemlerinden yararlanılırken insanın özgür düşünme, karar verme ve yaratıcılık özellikleri korunmalıdır. Çünkü insan yalnızca verilen görevleri yerine getiren bir varlık değildir; yaptığı işe anlam katan, değer üreten ve kendini gerçekleştiren bir varlıktır. Örneğin öğrenciler, bir konu hakkında hiçbir araştırma yapmadan ve kendi düşüncelerini oluşturmadan tüm bilgiyi yapay zekâdan hazır olarak almamalıdır. Öncelikle konu hakkında okumalı, düşünmeli ve kendi eksikliklerini fark etmelidir. Daha sonra yapay zekâyı anlamadığı noktaları açıklamak, farklı bakış açıları kazanmak ve öğrenmesini desteklemek amacıyla kullanmalıdır. Aksi durumda teknoloji, insanın karar verme ve düşünme süreçlerini destekleyen bir araç olmaktan çıkarak bu süreçleri yönlendiren bir yapıya dönüşebilir.

3. Aşağıdaki argümanı iddia, gerekçe, destekleyici düşünce ve sonuç bakımından çözümleyiniz.

"Teknoloji insanın yaşamını kolaylaştırabilir. Ancak teknolojik sistemler insanın kararlarını tamamen belirlemeye başladığında özgürlük sınırlandırılabilir. Bu nedenle teknoloji, insanın karar verme özgürlüğünü destekleyecek biçimde kullanılmalıdır."

İddia: Teknoloji, insanın karar verme özgürlüğünü kısıtlamaktadır.
Gerekçe: Teknolojik sistemler insanın kararlarını tamamen belirlediğinde özgürlük sınırlandırılabilir.
Destekleyici Düşünce: Teknoloji insanın yaşamını kolaylaştırabilir.
Sonuç: Teknoloji, insanın karar verme özgürlüğünü destekleyecek biçimde kullanılmalıdır.

4. Bir yapay zekâ sisteminin güvenlik amacıyla insanların kişisel verilerini sürekli olarak izlemesi, güvenlik ile özgürlük arasında nasıl bir değer problemi ortaya çıkarır? Görüşünüzü gerekçesiyle açıklayınız.

Bu durum güvenlik ile özgürlük arasında bir değer çatışması ortaya çıkarabilir. İnsanların güvenliğini sağlamak amacıyla veri toplanması yararlı olabilir ancak kişisel verilerin sürekli izlenmesi bireyin özel yaşamına ve özgürlüğüne zarar verebilir. Bu nedenle teknolojik güvenlik uygulamalarında güvenliği sağlarken bireyin mahremiyet ve özgürlük haklarının da korunması gerekir.

5. Aşağıdaki bilgi notu ve metni dikkatlice okuyunuz.

Bilgi Notu

SİMULASYON ve SİMULAKRLAR

SİMÜLAKR: Bir gerçeklik olarak algılanmak isteyen görünüm, yapay suret
SİMÜLE ETMEK: Gerçek olmayan bir şeyi gerçekmiş gibi sunma, göstermeye çalışmak
SİMÜLASYON: Bir araç, bir makine, bir sistem, bir olguya özgü işleyiş biçiminin incelenmesi, bir şekilde yeniden üretilmesi. Hakikatı gizleyen şey simülakr değildir. Çünkü hakikat, hakikat olmadığını söylemektedir; simülakr hakikatın kendisidir.

KURGU DÜNYASI MATRIX

Matrix (1999) adlı film, gerçeklik ve teknoloji ilişkisini sorgulayan bilim kurgu türünde bir yapımdır. Filmde insanlar, farkında olmadan makineler tarafından oluşturulan yapay bir dünyanın içinde yaşamaktadır. Bu dünyada insanlar kendilerini özgür bireyler olarak görmekte, günlük yaşamlarını sürdürmekte, çalışmakta ve çevrelerindeki her şeyi gerçek kabul etmektedir.
Filmin başkahramanı Neo, yaşadığı dünyanın gerçekliği konusunda şüphe duymaya başlar. Morpheus adlı karakter sayesinde içinde bulunduğu düzenin aslında makineler tarafından oluşturulan bir sistem olduğunu öğrenir. Neo, karşılaştığı seçim sonucunda gerçekleri öğrenmeyi tercih eder ve o zamana kadar gerçek sandığı dünyanın, insanlara gerçekmiş gibi sunulan yapay bir yapı olduğunu fark eder.
Neo'nun yaşadığı deneyim, insanın gerçek olarak kabul ettiği şeylerin her zaman gerçek olup olmadığını sorgulamasına neden olur. Film, teknoloji aracılığıyla oluşturulan yapay gerçekliklerin insan algısını nasıl etkileyebileceği ve gerçeğin nasıl yeniden üretilebileceği üzerine felsefi sorular ortaya koyar.

(Düzenlenmiştir.)

a. Aşağıdaki kavramları filmdeki örneklerle eşleştiriniz.

Filmdeki Karşılıkları	Kavram
1. Makinelerin, insanlara yapay dünyayı gerçekmiş gibi sunması	2 simulakr
2. Matrix adı verilen, insanların gerçek sandığı yapay dünya	1 simüle etmek
3. Matrix içinde görülen insanlar, binalar ve nesneler	3 simülasyon

b. Bu filmdeki yapay dünyanın gerçek olarak algılanması, Baudrillard'ın simülasyon ve simülakr kavramları açısından hangi problemi gündeme getirmektedir? Açıklayınız.

Bu filmdeki yapay dünyanın gerçek olarak algılanması, gerçek ile yapay olan arasındaki ayrımın belirsizleşmesi problemini gündeme getirir. İnsanlar kendilerine sunulan yapay dünyayı gerçek kabul ettikleri için gerçeklik algıları teknoloji aracılığıyla şekillenmektedir. Bu durum, insanın gerçek olarak kabul ettiği şeyin gerçekten gerçek olup olmadığını sorgulamasına neden olmaktadır.

c. Bu filmde teknolojinin, insan yaşamını kolaylaştıran bir araç olmaktan çıkarak insanları yöneten ve özgürlüklerini sınırlandıran bir güce dönüşmesindeki kaygı aşağıdaki yaklaşımlardan hangisiyle ilişkilendirilebilir?

A) Teknofili
B) Teknofobi
C) Uygun teknoloji
D) Teknolojik anarşi
E) Teknolojik determinizm

ç. Bu filmde teknolojinin insanların yaşam biçimini ve özgürlüklerini belirleyen bir güce dönüşmesini, teknolojik determinizm açısından nasıl değerlendiriniz.

Bu durum teknolojik determinizm açısından değerlendirildiğinde filmde, teknoloji, insanların yaşam biçimini ve gerçeklik algısını belirleyen güçlü bir unsur olarak gösterilmektedir. İnsanlar teknolojik sistemin oluşturduğu koşullar içinde yaşamakta ve kendi seçimleri üzerinde sınırlı bir denetime sahip olmaktadır.

d. Bu filmde insanlar, makineler tarafından oluşturulan yapay bir dünyanın içinde yaşamaktadır. Bu dünyada insanlar, yaşadıkları ortamı gerçek kabul ederken aslında kendi varoluşları ve içinde bulundukları gerçeklik hakkında yanlış bir anlayışa sahiptirler. Neo ise bu durumu fark ederek gerçeklik algısını sorgulamaya başlar.

Bu durum teknolojinin insanın varlık ve gerçeklik anlayışı üzerindeki etkisi açısından hangi felsefi problemle ilişkilendirilebilir? Açıklayınız.

Filmde insanlar, içinde yaşadıkları yapay dünyayı gerçek olarak kabul etmektedir. Bu durum, teknoloji aracılığıyla oluşturulan gerçekliklerin insanın varlık ve gerçeklik anlayışını nasıl etkileyebileceği sorununu ortaya çıkarır. Bu nedenle filmdeki durum ontolojik anlam kaybı problemiyle ilişkilendirilebilir.

e. "Robotlar ahlaklı davranabilir mi?" **sorusunu teknoloji ve ahlak ilişkisi açısından değerlendiriniz. Görüşünüzü gerekçesiyle açıklayınız.**

Robotların ahlaklı davranıp davranamayacağı, ahlaki eylemin yalnızca kurallara uygun davranmakla mı yoksa bilinçli seçim, niyet ve sorumluluk gerektirip gerektirmediğiyle ilişkilidir. Robotlar belirli ahlaki kurallara uygun davranacak şekilde programlanabilir ancak bu durum onların insanlardaki anlamıyla ahlaki sorumluluk taşıdığını kesin olarak göstermez. Bu nedenle robotların ahlaki eylemde bulunup bulunamayacağı tartışmalı bir felsefi problemdir.

NOTLAR

ÖLÇME, DEĞERLENDİRME VE SINAV HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ
ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

11. Sınıf
FELSEFE

CEVAP ANAHTARI

FEL.11.3.1. Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme

FEL.11.3.1. Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi soru ve problemleri anlayabilme

a) Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi soru ve problemleri açıklar.
b) Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi soru ve problemleri hayatla ilişkilendirerek değerlendirir.

FEL.11.3.1

DİL İLE İKRAR, KALP İLE TASDİK

Kur'an-ı Kerim'de iman kavramı 800'den fazla yerde geçer. Kavram, insanın bir şeye, iç dünyasında, kuşkuya yer kalmayacak kesinlikte inanması; güvenmek, doğrulamak, boyun eğmek ve hükmü kabul etmek anlamına gelir. İman, bireyin kendisiyle bir iç tutarlılığa sahip olması ve aynı tutarlılığın aile ve toplum yaşantısında da sürdürülmesini ister. İman, süje anlamında mümin ile obje anlamında Tanrı arasındaki bir ilişkidir. Bir başka deyişle Tanrı'nın iradesinin beşerî alana bir yansıması olan vahye; süjenin bir cevabı, bir kanaati, bunun da ötesinde bilgi ve onayıdır. Bir şekilde kesin olarak doğrulanmış objenin, suje tarafından onaylanması (tasdik) ve bu onayını sözlü olarak dışa yansıtılması yani ikrardır. İman konusu içinde iki önemli kavram dikkati çeker: Tasdik ve ikrar. Tasdik kalbe, ikrar dile işaret eder. Gazali'ye göre tasdikin kendisine özgü bir yeri vardır; bu hususi yer de kalptir, kalbinde olanın yansıması da dil ile olur; bir bakıma lisan, kalbin tercümanıdır. Demek oluyor ki dildeki ikrar; kalpteki tasdiği doğrularsa iman gerçek olur. Bu bağlamda ikrar, bir kişinin kendisi hakkında haber vermesidir. Dolayısıyla tasdik ve ikrar, bir madalyonun iki yüzü gibidir ve ikisi de birbirlerini tamamlarlar. İmanın asli unsuru kalbin tasdiki olmakla birlikte kalpte neyin gizli olduğunu insanlar bilemediği için, kalpteki inancın dil ile söylenip açığa vurulması, o kişinin de dünyada bu söz ve ikrarına göre bir işleme tabi tutulması gerekmektedir. Bu sebeple ikrar, yani kalpte bulunan inancın dil ile ifade edilmesi, imanın bir parçası değil âdeta onun dünyevi şartıdır. İmanda teorik ve pratik boyutun varlığına işaret eden bu kavramlarla yapılan iman tanımları "tasdik ve dil ile ikrar" şeklinde özetlenebilir. Bu tanımlarda ön plana çıkan şey; inanç esaslarını kalben doğrulama (tasdik), bu doğrulamayı dil ile ifade etme (ikrar) ve fiillerle gerçekleştirmedir (amel). Buna göre, imanı belirleyen başlıca ayıraç kalbin tasdikidir ancak kalbin tasdiki, insanlar tarafından bilinemediğinden ikrar ve bu ikrarı gösteren dinî görevleri yerine getirmek, kalpteki imanın varlığının göstergesi olarak kabul edilmiştir. Çünkü insanlar, bireyin kalbinde neler olduğunu, gönlünden neler geçtiğini bilemez; bireyin kendini ifade etme aracının başlıcası dildir. Dolayısıyla insan, dili aracılığıyla kalbinden geçenleri ifade eder.

(Kısaltılmıştır)

1.

a. İnsanların başkalarının kalbinde bulunan inancı doğrudan bilememesi, iman anlayışında "ikrar" **kavramının önemini nasıl açıklamaktadır?**

İnsanlar bir kişinin kalbinde gerçekten neye inandığını doğrudan bilemezler. Bu nedenle kalpte bulunan inancın dil ile ifade edilmesi, yani ikrar, kişinin inancını dış dünyaya yansıtan bir gösterge olarak kabul edilir. Ancak metne göre imanın asıl unsuru kalbin tasdikidir; ikrar ise bu inancın insanlar tarafından anlaşılmasını sağlayan ifade aracıdır.

b. Kalpteki inanç doğrudan bilinemediğine göre bir kişinin yalnızca sözlerine bakılarak gerçekten inanıp inanmadığı kesin olarak söylenebilir mi? Akıl-inanç ilişkisi açısından gerekçeli olarak açıklayınız.

Bir kişinin yalnızca sözlerine bakılarak gerçekten inanıp inanmadığı kesin olarak söylenemez. Çünkü kişinin sözleri inancını dışa yansıtsa da kalbinde gerçekten ne bulunduğu doğrudan bilinemez. Akıl, kişinin söz ve davranışlarını değerlendirebilir ancak bunlardan hareketle iç dünyasındaki inanç hakkında kesin bir sonuca ulaşamayacağını kabul etmelidir. Bu durum, inancın içsel yönü ile dışa yansıyan yönü arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır.

c. Metinde anlatılan görüşten hareketle akıl-inanç ilişkisine yönelik olan felsefi problemi yazınız.

İnsanın inancının akıl ve gözleme dayanarak kesin biçimde belirlenip belirlenemeyeceği problemidir. Başka bir ifadeyle, insanın içsel inancı ile dışarıdan gözlenebilen söz ve davranışları arasında kesin bir bilgi ilişkisi kurulup kurulamayacağı sorgulanmaktadır.

KORKU VE TİTREME

Bir zamanlar bir adam vardı; çocukluğunda Tanrı'nın İbrahim'i nasıl sınadığı, İbrahim'in bu sınava nasıl dayandığı, imanını nasıl koruduğu ve bütün beklentilere rağmen ikinci kez oğluna nasıl sahip olduğuna dair güzel öyküyü duymuştu. Tanrı, İbrahim'den en sevdiği varlığı olan oğlu İshak'ı kurban etmesini istemiş; İbrahim de bu buyruğa tam bir teslimiyetle uyarak oğluyla birlikte Moriah Dağı'na doğru yola çıkmıştı. Tam kurban edeceği sırada ise Tanrı onu durdurmuş ve yerine bir koç kurban etmesini istemişti. Çocuk, büyüdükçe bu öyküyü daha büyük bir hayranlıkla okudu. Yaşlandıkça düşünceleri bu öyküye daha sık yönelmeye başladı, ilgisi güçlendikçe güçlendi ancak öyküyü gittikçe daha az anlamaya başladı. Sonunda başka her şeyi zihninden attı; ruhunun yalnızca bir dileği vardı: İbrahim'i gerçekten görmek ve bu olaylara tanıklık etmek. Görmek istediği şey Doğu'nun güzel beldeleri veya vaat edilmiş toprakların dünyevî görkemi, o yaşlılıklarında Tanrı'nın kutsadığı Tanrı'dan korkan çift, yıllarca hastalık çeken kutsal Peygamber, Tanrı'nın İshak'a verdiği gençlik gücü değildi; bu hadise çıplak bir kırda geçseydi de durum değişmeyecekti. Yıllardır özlemiyle yandığı şey, İbrahim'in İshak yanında olarak ıstırap içinde yaptığı üç günlük yolculukta onlara eşlik etmekti. İbrahim'in başını kaldırıp uzaktan Moriah Dağı'nı ilk gördüğü anda, eşekleri geride bırakıp İshak'la birlikte kendi başlarına dağa tırmandıklarında orada olmak istiyordu. Onun zihnini işgal eden, iyi dokunmuş bir imgelem değil düşüncenin ürpertisiydi. Bu adam bir düşünür değildi, imandan daha ileri gitme gereksinimi duymuyordu. Onun için imanın babası olarak hatırlanmak kesinlikle şereflerin en yücesiydi ve bu imana sahip olmak, başka hiç kimse bilmese bile çok imrenilecek bir şeydi.

(Derlenmiştir.)

2.

a. Metindeki kişinin Hz. İbrahim'in öyküsüne duyduğu ilginin zamanla artmasına rağmen olayı anlamakta zorlanması, akıl ve inanç ilişkisi açısından hangi felsefi problemi gündeme getirmektedir? Açıklayınız.

Metin, inancın akıl yoluyla tamamen açıklanıp açıklanamayacağı problemini gündeme getirmektedir. Metindeki kişinin Hz. İbrahim'in yaşadığı iman deneyimini anlamakta zorlanması, inancın bazı yönlerinin akılla bütünüyle açıklanamayabileceğini düşündürmektedir. Böylece akıl ile inanç arasındaki ilişkinin sınırları sorgulanmaktadır.

b. Aşağıdaki sorulardan hangisi metinde ele alınan akıl-inanç ilişkisi problemini ifade etmektedir?

A) İnanç, aklın sınırları içinde açıklanabilir mi?
B) İnsanların dinî inançları toplumsal çevreden etkilenir mi?
C) Dinî inanışlar insanların davranışlarını nasıl etkiler?
D) Farklı dinî inançlar neden ortaya çıkmıştır?
E) İnsanlar neden farklı dinî törenlere katılır?

c. Søren Kierkegaard, yukarıda derlemesi yapılan "Korku ve Titreme" adlı eserinde Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmeye yönelmesini, akıl ve evrensel ahlak kurallarıyla tam olarak açıklanamayacak ancak imanla anlaşılabilecek bir durum olarak değerlendirir.

Kierkegaard'ın metinde ele alınan yaklaşımını dikkate alan bir pozitivist düşünürün bu görüşü nasıl değerlendirmesi beklenir? Pozitivizmin bilgi anlayışını dikkate alarak açıklayınız.

Pozitivist bir düşünür, iman temelinde açıklanan ve deneysel olarak doğrulanamayan bir durumu nesnel bilgi olarak kabul etmeyecektir. Ona göre güvenilir bilgi, olgulara ve deneysel olarak doğrulanabilir verilere dayanmalıdır. Bu nedenle Kierkegaard'ın iman temelindeki açıklaması bilimsel yöntemle doğrulanamayan bir durum olarak değerlendirebilir.

AKLI ARAYAN İMAN

Orta Çağ felsefesinin önemli isimlerinden Augustinus'a göre Tanrı'nın varlığının araştırılması aynı zamanda hakikatin peşinde koşma eylemidir. Dolayısıyla insan hayatı bir anlamıyla Tanrı'nın aranması etkinliğidir. Tıpkı öteki Orta Çağ filozoflarında olduğu gibi Augustinus da Tanrı'yı var oluş ve bilgi düşüncesinin merkezine koyar. Evrende gördüğümüz her şey, zihnimizde tasavvur ettiğimiz her varlık, bu merkezin etrafında yer almaktadır. Dönemin önemli düşünürlerinden Augustinus'a göre evren, bizzat Tanrı'nın inayeti ve iyiliğiyle yaratılmış olduğundan güzeldir. Buradaki güzellik, doğrudan Tanrı'nın zihninde belirginlik kazanmaktadır. İşte tam bu yüzden Augustinus için insanın akılsal ruhu, güzelliğin dolayısıyla iyinin peşinden gitmek zorundadır. Zira bu eylemi gerçekleştirebilecek ve bu iyiyi tüm varoluşuyla takdir edebilecek başka bir yeti yoktur. İnsanın akılsal ruhunun ilahi hakikatten pay almasında aynı zamanda bir çekim, bir cazibe durumu da söz konusudur. Sadece akılsal ruh değil aynı zamanda diğer pek çok varoluş da bu hakikatten pay almaktadır. Ona göre bu pay alma bakımından her şeyi ve herkesi bir arada tutan, merkezdeki Tanrı'ya yönelten en önemli kavram, sevgidir. Evrendeki her şeyin bu sevgi sayesinde bir arada bulunması ve aralarındaki değişik ilişkiler, ortaya bir güzellik çıkarmaktadır. Bu güzellik, hiç şüphesiz en güzel olan Tanrı'nın yansımasıdır. Hakikate karşı duyduğu büyük arzu, onun için iman-bilgi arasındaki ilişkiyi de gözler önüne serer. Ona göre insan aklı, kendi başına bırakıldığında tek başına hakikate ulaşamaz. Bu bakımdan aklın birincil görevi, inanmaktan sonra gelmelidir: Bilinmesi istenen şeye öncelikle inanmak, onun daha iyi bilinmesine neden olacaktır. Demek ki aklı terbiye eden imandır ve imanın nesnesi de hakikattir. Hakikatin bir şekilde aklımızda ortaya çıkması, aslında Tanrı'nın da bir şekilde bizim içimizdeki varoluşunu haber vermektedir. Tanrı, hakikatin kendisidir. Bir başka düşünür Anselmus ise bu ideale kendi özdeyişinde şu klasik formülasyonu verir: aklı arayan iman!

(Kısaltılmıştır.)

3.

a. Anselmus'un "aklı arayan iman" **anlayışını açıklayınız.**

Anselmus'a göre insan aklı tek başına hakikate ulaşamaz. Hakikati kavrayabilmek için önce iman etmek gerekir. İman, aklı hakikate yönlendirir ve onu olgunlaştırır. Bu nedenle iman ile akıl birbirini dışlayan değil, birbirini tamamlayan iki unsurdur.

b. Metne göre Augustinus'un sevgi, güzellik ve hakikat kavramları arasında kurduğu ilişkiyi açıklayınız.

Augustinus'a göre Tanrı, hakikatin, iyiliğin ve güzelliğin kaynağıdır. Evrendeki güzellik, Tanrı'nın yansımasıdır. Sevgi ise insanları ve diğer varlıkları Tanrı'ya yönelten, onları bir arada tutan temel bağdır. İnsan, sevgi sayesinde hakikate yönelir; aklı ve imanı aracılığıyla da bu hakikati kavramaya çalışır. Bu nedenle sevgi, güzellik ve hakikat kavramları, Tanrı merkezli bir anlayış içinde birbirini tamamlayan kavramlardır.

c. Metin dikkate alındığında Augustinus'un iman-akıl ilişkisini en iyi yansıtan ifade aşağıdakilerden hangisidir?

A) İnanmak için anlıyorum.
B) Anlamak için inanıyorum.
C) Biliyorum çünkü görüyorum.
D) Saçma olduğu için inanıyorum.
E) İnanıyorum çünkü açıklayamıyorum.

ç. Aşağıdaki kavramları metindeki açıklamalarıyla eşleştiriniz.

Açıklama	Kavram
1. Evrendeki güzellik ve hakikatin kaynağı	3 Akıl
2. Aklın hakikate ulaşmasında yol gösterici olan unsur	2 İman
3. İnanıldıktan sonra hakikati anlamaya çalışan yeti	1 Tanrı

4. Bir insan "İnandığım bir şey için her zaman akla dayalı bir açıklama getirebilmeliyim." **görüşünü savunmaktadır. Başka bir insan ise** "Bazı inançlar akılla tamamen açıklanamayabilir, ancak bu onların hiçbir şekilde sorgulanamayacağı anlamına gelmez." **görüşünü savunmaktadır.**

Buna göre akıl-inanç ilişkisi dikkate alındığında, sizce bu iki görüş arasındaki farklılıklar nelerdir? Görüşünüzü gerekçeli olarak açıklayınız.

Birinci görüş, inançların akılla açıklanmasını ve temellendirilmesini zorunlu görmektedir. İkinci görüş ise inancın akılla tamamen açıklanamayabilecek yönleri bulunduğunu kabul etmekle birlikte inançların sorgulanabileceğini savunmaktadır. Bana göre akıl, inançların gerekçelerini değerlendirmede ve kişinin inançları üzerine düşünmesinde önemli bir role sahiptir. Ancak kişinin iç dünyasındaki inancın tamamının akıl yoluyla açıklanması mümkün olmayabilir. Bu nedenle akıl ve inanç arasında sorgulama ve değerlendirmeye dayalı bir ilişki kurulabilir.

NOTLAR

ÖLÇME, DEĞERLENDİRME VE SINAV HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ
ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

11. Sınıf
FELSEFE

CEVAP ANAHTARI

FEL.11.3.2. Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme

FEL.11.3.2. Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi düşünce ortaya koyabilme

a) Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi argümanları çözümler.
b) Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili görüş ve argüman oluşturur.
c) Akıl-inanç ilişkisiyle ilgili felsefi metin yazar.

FEL.11.3.2

AKIL VE İNANÇ İLİŞKİSİ

Felsefe tarihinde düşünürler, görüşlerini yalnızca "Ben böyle düşünüyorum." diyerek savunmamış; iddialarını gerekçelerle temellendirmeye ve tutarlı hâle getirmeye çalışmışlardır.

İlk Çağ Yunan felsefesinde doğayı akılsal yollarla açıklama çabası öne çıkmıştır. Bu dönemde akıl-inanç ilişkisi, Orta Çağ'daki kadar temel ve sistematik bir felsefi problem hâline gelmemiştir. Orta Çağ felsefesinde ise akıl-inanç ilişkisi farklı yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmıştır.

Tertullianus'a atfedilen "İnanıyorum çünkü saçma." sözü, iman ile aklın birbirinden ayrıldığı bir yaklaşımı ifade eder. Tertullianus'a göre iman, aklın kavrayışına indirgenemez. Augustinus ise aklı dışlamak yerine akıl ile imanı uzlaştırmaya çalışır. Ona göre iman, insanın hakikati anlamaya yönelmesinde akla eşlik eder. İnsan, yalnızca kendi akıl yürütmesiyle değil başkalarının tanıklığına ve bilgisine güvenerek de öğrenir. Bu nedenle iman ve güven, bilme sürecinin önemli unsurlarıdır. Augustinus'un yaklaşımı "inanarak anlamaya yönelme" şeklinde ifade edilebilir.

İslam düşüncesinde akıl, insanın sorumluluğunun ve dinî yükümlülüğünün temel unsurlarından biridir. Bununla birlikte aklın her konuda tek başına yeterli olmadığı ve vahyin rehberliğine ihtiyaç duyduğu kabul edilir. Gazali, akıl ile nakli birbirinin karşıtı olarak görmez. Ona göre akıl, dinî hakikatleri anlamada önemli bir araçtır; ancak aklın sınırlarını aşan konularda vahyin rehberliği gerekir. Akıl ile nakil arasında çelişki varmış gibi görünen durumlarda sorun, akıl yürütmede veya naklin yorumlanmasında olabilir. Bu nedenle akıl ve nakil, kendi sınırları ve imkânları içinde birlikte değerlendirilmelidir. 17 ve 18. yüzyıllarda gelişen Aydınlanma düşüncesinde akıl, geleneksel otoriteleri ve dinî kabulleri sorgulamada önemli bir ölçüt hâline gelmiştir. Bazı düşünürler, akılla temellendirilemeyen inançlara karşı eleştirel bir tutum geliştirmiştir. Böylece akıl ile dinî inanç arasındaki karşıtlık belirginleşmiştir.

Søren Kierkegaard ise insan varoluşunun ve imanın yalnızca akılsal kanıtlarla açıklanamayacağını savunmuştur. Ona göre iman, insanın Tanrı'ya bütün varlığıyla yönelmesini gerektiren varoluşsal bir bağlılıktır. Bu düşüncesini İbrahim'in oğlunu kurban etmesi örneğiyle açıklar. Evrensel ahlak açısından anlaşılması güç görünen bu davranış, Kierkegaard'a göre iman açısından farklı bir anlam kazanır. İbrahim'in kararını "iman sıçraması" olarak değerlendirir. Kierkegaard'a göre iman, insanın varoluşsal bir karar vererek Tanrı'ya yönelmesidir.

(Düzenlenmiştir.)

1. **Tertullianus ile Augustinus'un akıl-inanç ilişkisine yönelik yaklaşımlarını karşılaştırınız.**

Tertullianus, imanın aklın kavrayışına indirgenemeyeceğini savunarak akıl ile imanı birbirinden ayırır. Augustinus ise akıl ile imanın birbirini tamamladığını ve aklın imanın anlaşılmasına eşlik ettiğini düşünür.

2. **Gazali'nin akıl ile nakil arasındaki ilişkiye yönelik temel görüşünü açıklayınız**.

Gazali'ye göre akıl ile nakil birbirinin karşıtı değildir. Akıl, dinî hakikatleri anlamada kullanılır; aklın sınırlarını aşan konularda ise vahyin rehberliğine ihtiyaç duyulur.

3. **Kierkegaard'ın** "iman sıçraması" **düşüncesini açıklayınız.**

Kierkegaard'a göre iman, sadece akılsal kanıtlarla açıklanamaz. İnsan, akılla kesin olarak çözülemeyen bir durumda Tanrı'ya güvenerek varoluşsal bir karar verir. Bu kararı "iman sıçraması" olarak değerlendirir.

4. **Augustinus ile Kierkegaard'ın iman anlayışları arasındaki temel fark nedir? Açıklayınız.**

Augustinus, iman ile aklı uzlaştırmaya ve imanın anlaşılmasında akla yer vermeye çalışır. Kierkegaard ise imanın akılsal kanıtlara indirgenemeyeceğini ve varoluşsal bir karar gerektirdiğini savunur.

5. Tertullianus, Augustinus, Gazali ve Kierkegaard'ın görüşlerinden hareketle akıl-inanç ilişkisi hakkında kendi görüşünüzü oluşturunuz.

Akıl ile inanç birbirini tamamen dışlayan unsurlar değildir. Akıl, insanın inançlarını anlamasına ve değerlendirmesine yardımcı olur. Bununla birlikte inancın tamamen akılsal kanıtlardan oluştuğu söylenemez. İnanç, insanın güvenini ve varoluşsal yönelişini de içerir.

6. Aşağıdaki ifadeyi argüman bakımından çözümleyiniz.

"Din ile felsefenin konusu Tanrı ve mutlak hakikattir. Din bu hakikati temsil ve tasarım yoluyla ortaya koyarken felsefe onu akıl ve kavram yoluyla kavrar."

Georg W. F. Hegel

a. Temel iddiayı yazınız.

Din ve felsefe aynı temel hakikate, yani Tanrı ve mutlak hakikate yönelir ancak bu hakikati farklı yollarla ele alırlar.

b. Bu iddiaayı destekleyen gerekçe nedir? Yazınız.

Din ve felsefe aynı hakikati konu edinmekle birlikte onu farklı biçimlerde ortaya koyar; din temsil ve tasarım yoluyla, felsefe ise akıl ve kavram yoluyla ele alır.

c. Bu ifadede din ile felsefe arasındaki temel farklılık hangi ölçüte göre belirlenmiştir? Yazınız.

Temel farklılık konuya göre değil hakikati ortaya koyma ve kavrama biçimine göre belirlenmiştir.

7. Aşağıdaki soruları cevaplayarak bulmacadaki uygun yerlere yazınız.

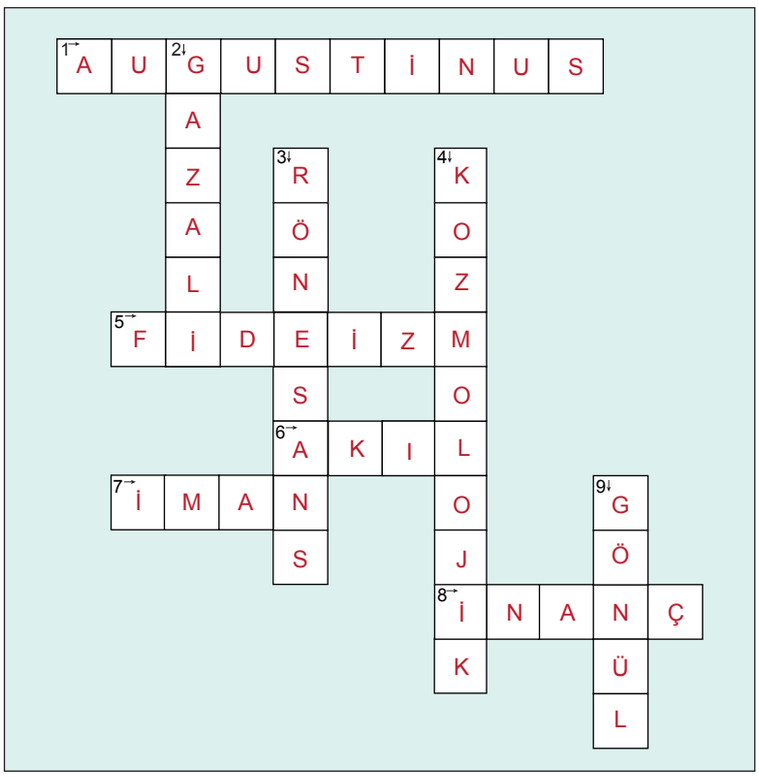

SOLDAN SAĞA:
1. "İtiraflar" adlı kitabın yazarı, Orta Çağ filozofu.
5. İnançta aklın ve akıl yürütmenin belirleyici olmadığını, inancın akıldan bağımsız veya akla üstün bir temele dayanabileceğini savunan yaklaşım.
6. Genel olarak düşünme, akıl yürütme ve değerlendirme süreçlerini gerçekleştiren zihinsel bir yetidir.
7. Güven, samimiyet ve koşulsuz teslimiyet anlamlarını içerir.
8. Bir düşünceyi, önermeyi veya varlığı doğru ya da gerçek kabul etme ve ona güvenme durumudur.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:
2. Akıl, şüphe, bilgi, yakîn (kesin bilgi) ve tecrübe üzerinden inanç sorununu ele alan İslam düşünürü.
3. Hümanizm (insan merkezli) düşüncesinin ön planda olduğu dönem.
4. "Her sonucun bir nedeni vardır. O hâlde evrenin de bir ilk nedeni olmalıdır." argümanını savunan kanıtlama türü.
9. İnsanın duygu, sezgi, iç yaşantı ve manevi yönünü ifade eden kavram.

8. "Akıl", "inanç" **ve** "gönül" **kavramları arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Bu ilişkinin bireyin davranışlarına yansımasına bir örnek veriniz.**

Akıl, inançların sorgulanmasına ve anlamlandırılmasına; inanç, kişinin yaşamına yön vermesine; gönül ise inancın içsel olarak yaşanmasına katkı sağlayabilir. Örneğin iyilik yapmanın değerli olduğuna inanan bir kişi, bu inancını düşünerek benimser ve başkalarına yardım etmeye yönelir.

9. "Akıl","inanç" **ve** "gönül" **kavramlarından biri tek başına hakikate ulaşmak için yeterli midir? Gerekçeli olarak açıklayınız.**

Bu kavramların farklı işlevleri olduğu için hakikate ulaşmayı yalnızca birine indirgemek yeterli olmayabilir. Akıl sorgulama ve değerlendirme sağlarken inanç ve gönül de insanın hakikati anlamlandırmasına ve yaşamasına katkıda bulunabilir.

10. Aşağıdaki metinleri okuyunuz.

Farklı Düşünürlerde Akıl - İnanç - Gönül ilişkisi

Metin I - Gazali
"İçimdeki şüphe gittikçe artmaya ve şöyle demeye başladı: Duyulara güvenin nereden geliyor? Bunların en güçlüsü olan görme duyusu, gölgeye baktığında gölgeyi hareketsiz görür ve hareketin olmadığa hükmeder. Ardından deney ve gözlem sonucu bir saat sonra gölgenin hareket ettiğinin, bu hareketin bir defada değil ani olarak değil de aksine aşamalı olarak yavaş yavaş gerçekleştiğini hatta hiç durmadığının farkına varır. [...] Fakat akıl hâkimi onu kendisini savunamayacak biçimde yalanlar ve onu güvenilir olmamakla suçlar."

Metin II - Yusuf Has Hacib
"Tanrı insanı yarattı, seçerek yükseltti; ona fazilet, bilgi, akıl ve anlayış verdi.
Ona bilgi verdi ve insan bugün yükseldi, ona anlayış verdi ve böylece düğümler çözüldü.
Tanrı kime anlayış, akıl ve bilgi verirse o pek çok iyiliklere elini uzatır.
Bilgiyi büyük ve anlayışı ulu bil, seçkin kulu bir iki şey yükseltir.
Bilgisiz insan hep hastalıklı olur, hastalık tedavi edilmezse insan çabuk ölür.
Ey bilgisiz git hastalığını tedavi ettir; ey mesut alim, bilgisizliğin ilacını söyle..."

Metin III - Hacı Bektaş Veli
"İmanın akıl üzere olduğu" gerçeğini ariflerin bilebileceğini ifade ettiği cümlesinde "arif" kavramına özel bir vurgu yapılmıştır. Ariflerin özelliği, ilmi irfana dönüştürmüş olmalarıdır. İrfan [...] sezgi, tecrübe ve manevi yolla elde edilen bir bilgidir."

Metin IV - Søren Kierkegaard
"İbrahim'in imanı vardır ve kuşku duymadı… Sonsuz teslimiyet, imandan önceki son aşamadır; bu nedenle bu hamleyi yapmayan imanı kazanamaz. Çünkü ancak sonsuz teslimiyette benim ebedi geçerliliğim bana görünür hâle gelir ve ben ancak o zaman imanın gücüyle varoluşu kavramaktan söz edebilirim."

Metin V – Âşık Paşa
"Bedeni denizdeki gemiye, aklı da geminin kaptanına benzeten Âşık Paşa [...] İnsan da beden gemisinin kaptanı olan akıl sayesinde manevi yolculuk sırasında karşısına çıkan engelleri aşarak hakikate ulaşabilir. [...] Bedenin gayesi ise, akıl ve fikirle karar verip güzel ameller yaparak huzurlu bir hayat yaşamaktır."

a. Hangi metinlerde akıl ile iman arasında ilişki kurulmaktadır? Bu ilişkinin nasıl ele alındığını kısaca açıklayınız.

Hacı Bektaş Veli'de iman akıl üzere değerlendirilirken Kierkegaard'da iman akılsal kanıta indirgenemez, varoluşsal bir yöneliştir.

b. Hangi metinde teslimiyet ve iman ön plana çıkmaktadır? Seçtiğiniz metinde akla nasıl bir rol verildiğini açıklayınız.

Kierkegaard'ın metninde teslimiyet ve iman ön plana çıkmaktadır. Akıl, imanı bütünüyle açıklayan bir araç olarak görülmez, iman, sonsuz teslimiyet ve varoluşsal bir yöneliş olarak ele alınır.

c. Hangi metinde sezgi, tecrübe ve manevi yaşantıyla elde edilen bilgiye önem verilmektedir? Açıklayınız.

Hacı Bektaş Veli'nin metninde irfan; sezgi, tecrübe ve manevi yolla elde edilen bilgi olarak açıklanmaktadır.

ç. Bir düşüncenin akılla bütünüyle açıklanamaması, onun akla aykırı olduğu anlamına gelmez. Akılla açıklanamayan bir inanç veya deneyim, aklın sınırlarını aşan bir alanla ilgili olabilir; akla aykırı olma ise aklın temel ilkeleriyle çelişme anlamına gelir.

Buna göre metinlerdeki düşünceleri rasyonellik ve irrasyonellik açısından değerlendiriniz. Değerlendirmenizde akılla açıklanamayan ile akla aykırı olan arasındaki farkı dikkate alınız.

Metinlerdeki düşünceler akıl ile inanç arasındaki ilişkiyi farklı biçimlerde ele almaktadır. Yusuf Has Hacib ve Âşık Paşa akla bilgiye ve hakikate ulaşmada önemli bir rol verir. Gazali, duyuların sınırlarını fark etmede aklın önemini vurgular. Hacı Bektaş Veli, imanı akılla ilişkilendirirken sezgi, tecrübe ve irfana da yer verir. Kierkegaard ise imanın akılsal kanıtlarla bütünüyle açıklanamayacağını savunur. Ancak akılla açıklanamayan bir durumun akla aykırı olduğu söylenemez. Bu nedenle Kierkegaard'ın yaklaşımını doğrudan irrasyonel olarak nitelendirmek yerine imanın aklın açıklama sınırlarını aşan varoluşsal bir yönü olduğunu söylemek daha uygun olacaktır.

11. Aşağıdaki durumları inceleyiniz.

Durum I	Canan; bir inancının nedenlerini araştırmakta, farklı görüşleri okumakta ve kendi görüşünü gerekçelendirmeye çalışmaktadır.
Durum II	Ayşe, yaşadığı kişisel bir deneyimin kendisini derinden etkilediğini ve bu deneyim nedeniyle inancının güçlendiğini söylemektedir.
Durum III	Kemal, yalnızca çevresindeki insanların aynı düşünceyi kabul etmesi nedeniyle bu düşünceyi doğru kabul etmektedir.

a. Hangi durumda akıl ve gerekçelendirme daha belirgin biçimde kullanılmaktadır?

I. durumda

b. Hangi durumda tecrübe ön plana çıkmaktadır?

II. durumda

c. III. durumdaki kabulün felsefi açıdan sorunlu olabilecek yönü nedir?

Bir düşüncenin çoğunluk tarafından kabul edilmesi onun doğru olduğunu göstermeyebilir. Düşüncenin gerekçelerinin ayrıca değerlendirilmesi gerekir.

ç. Bu üç durumu akıl-inanç-gönül ilişkisi açısından değerlendiriniz.

I. durumda akıl, sorgulama ve gerekçelendirme yoluyla inançla ilişkilidir. II. durumda gönül, kişisel tecrübe ve inanç arasındaki ilişki öne çıkmaktadır. III. durumda ise düşüncenin sorgulanmadan kabul edilmesi ve yeterli gerekçeye dayanmaması söz konusudur.

12. Aşağıdaki görüşlerden birini seçiniz.

I. İnancın temellendirilmesinde akıl önemlidir.

II. Akıl ile inanç birbirinin karşıtı değildir.

III. Kişisel tecrübe bir inancın gerekçesi olabilir.

IV. İnsan inandığı şeyi anlamaya çalışmalıdır.

Seçtiğiniz görüşle ilgili,

İddianız: Akıl ile inanç birbirinin karşıtı değildir.

Gerekçe veya Gerekçeleriniz: İnsan, inandığı düşüncelerin nedenlerini sorgulayabilir.

Akıl, farklı görüşleri karşılaştırarak kişinin inancını daha bilinçli biçimde değerlendirmesine yardımcı olabilir.

Sonucunuz: Bu nedenle akıl ve inanç birbirinin tamamen karşıtı değildir; akıl, inancın anlaşılmasına ve değerlendirilmesine katkı sağlayabilir.

13. "İnsan inandığı şeyi anlamaya çalışmalı mıdır?" **sorusu hakkında 300-400 kelimelik giriş (problem/felsefi soru), gelişme (görüş, gerekçeler, karşı görüş, karşı görüşe cevap) ve sonuç (savunulan görüşün gerekçeli sonucu) planına uygun felsefi bir metin yazınız. Yazdığınız metne yönelik hazırlanan sayfa 49'daki öz değerlendirme formunu doldurunuz.**

Metninizde;

- akıl, inanç ve/veya gönül kavramlarından en az ikisini kullanınız,
- bir felsefi problemi ortaya koyunuz,
- açık bir görüş belirtiniz,
- görüşünüzü en az iki gerekçeyle destekleyiniz,
- farklı bir görüşe veya karşı argümana yer veriniz,
- karşı görüşü değerlendiriniz,
- kendi görüşünüzü gerekçeli biçimde savununuz,
- ulaştığınız sonucu açıkça belirtiniz.

İnsan hayatında inanç önemli bir yere sahiptir. İnsanlar doğru, iyi, anlamlı veya değerli olduğuna inandıkları düşünceler doğrultusunda yaşamlarını şekillendirebilirler. Ancak burada önemli bir soru ortaya çıkar: İnsan inandığı şeyi anlamaya çalışmalı mıdır, yoksa inanmak tek başına yeterli midir? Bu soru, akıl ile inanç arasındaki ilişkinin nasıl kurulması gerektiği problemini ortaya koyar. Bana göre insan, inandığı şeyi anlamaya çalışmalıdır.

Bunun ilk nedeni, anlamaya çalışmanın insanın inancını daha bilinçli hâle getirmesidir. İnsan neden inandığını sorguladığında inancının dayanaklarını fark eder. Böylece inancını yalnızca çevresinden öğrendiği için veya başkaları öyle kabul ettiği için benimsemek yerine kendi düşüncesiyle değerlendirebilir. Bu durum, kişinin düşünsel açıdan daha sorumlu davranmasını sağlar. İkinci olarak, akıl farklı görüşleri karşılaştırmaya ve değerlendirmeye yardımcı olur. Bir insan yalnızca kendi düşüncesini değil farklı görüşleri de inceleyerek inancının güçlü ve zayıf yönlerini görebilir. Böylece inanç, sorgulanmadan kabul edilen bir düşünce olmaktan çıkar ve kişinin üzerinde düşündüğü bir anlayış hâline gelir. Buna karşılık bazılarına göre iman, aklın sınırlarını aşan bir alandır. Bu nedenle inancı akılla açıklamaya çalışmak, inancın özünü bozabilir. Nitekim bazı inançlar kişisel deneyim, gönül ve manevi yaşantıyla ilgilidir ve bunları yalnızca akılsal açıklamalarla ifade etmek mümkün olmayabilir. Bu görüş önemli olmakla birlikte, bir şeyin akılla bütünüyle açıklanamaması onun akla aykırı olduğu anlamına gelmez. Akıl, inancın bütün yönlerini açıklayamasa bile insanın inandığı şey üzerinde düşünmesine, sorular sormasına ve farklı görüşleri değerlendirmesine yardımcı olabilir.

Sonuç olarak insan, inandığı şeyi anlamaya çalışmalıdır. Çünkü anlamaya çalışmak inancı daha bilinçli hâle getirir ve kişinin düşüncelerini gerekçelendirmesine yardımcı olur. Bununla birlikte inanç yalnızca akıldan ibaret değildir; gönül, kişisel deneyim ve manevi yaşantı da inanç üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle hakikati ararken akıl, inanç ve gönül arasındaki ilişkiyi birlikte değerlendirmek daha tutarlı bir yaklaşım olacaktır.

14. ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form kendinizi değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Buna göre aşağıdaki her bir ifadenin ne düzeyde olduğunu "X" işareti koyarak belirtiniz.

Adı Soyadı:

Numarası:

Şubesi:

Tarih:

Ölçütler	Evet	Kısmen	Hayır
Metindeki temel kavramları belirledim.			
Metindeki felsefi soruyu belirledim.			
İddia ile gerekçeyi ayırt ettim.			
Düşünürlerin görüşlerini karşılaştırdım.			
Akıl-inanç-gönül ilişkisini açıklayabildim.			
Rasyonel, akılüstü ve akıl dışı ayrımını dikkate aldım.			
Kendi görüşümü açıkça belirttim.			
Görüşümü en az iki gerekçeyle savundum.			
Karşı görüşe yer verdim ve cevapladım.			
Tutarlı bir felsefi metin yazdım.			

Bu etkinlikte öğrendiğim en önemli düşünce:

.....

.....

Cevabını merak ettiğim soru:

.....

.....

NOTLAR

YAZILI PUSULASI

Çözümlere buradan ulaş

11. Sınıf Felsefe Öğrenme Etkinlikleri Seti 2. Bölüm (2026-2027)

Telefonunun kamerasıyla ilgili QR kodunu okut.
Ekrandan okuyorsan QR koduna dokunabilirsin.

CEVAP VE ÇÖZÜMLER

Yazılı cevaplar ve çözüm sayfası
Ücretsiz erişim

VİDEO ÇÖZÜMÜ

Bu PDF’nin ilgili videosu ve durumu
Premium videolar uygulamada açılır

Video henüz eklenmediyse sağdaki sayfada belirtilir.
Video sonradan eklendiğinde aynı QR kodu kullanılabilir.

Bu erişim kartı Yazılı Pusulası tarafından eklenmiştir.
Önceki soru ve cevap sayfaları değiştirilmemiştir.
kaynaklar.net